

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 821.163.6:908(497.4Bled)"18"

Prejeto: 7. 1. 2013

Mina Černe

prof. slovenščine in zgodovine, Zasip, Dolina 1, SI-4260 Bled
E-pošta: mina.cerne@gmail.com

Bled v slovenski literaturi »dolgega 19. stoletja« (1. del)

IZVLEČEK

Članek predstavlja slovensko literaturo o Bledu v času »dolgega 19. stoletja«. Kronološko je prikazano književno ustvarjanje, ki se motivno in tematsko nanaša na Bled, ločeno na posamezne literarne zvrsti, ter tudi druga literatura o Bledu. Pesniki, ki so v tem času pisali o »blejski tematiki«, so: France Prešeren, Kajetan Hueber, Dragotin Dežman, Andrej Praprotnik, Miroslav Vilhar, Vida Jeraj, Kristian Engelmann, Matevž Lotrič, Ivan Gaberšek, Luiza Pesjak, Janko Šentvidški, Francišek Krek, Anton Funtek, Ivan Podržaj, Engelbert Gangl, Dragotin Kette, Marica Strnad, Jožef Zazula, Josip Murn, Ivan Kogovšek, Ljudmila Poljanec, Fran Zbašnik, Narte Velikonja, Alojzij Remec, Oton Župančič, Jakob Soklič, Anton Vodnik, Vera Kessler Albreht [...]. Pisatelji, ki so v tem času pisali o »blejski tematiki«, so: Josip Švegel, Janez Mencinger, Josip Stritar, Josip Jurčič, Matija Tonejc, Anton Sušnik, Ivan Avsenak, Ivan Cankar, Gregor Žerjav, Franc Ksaver Meško, Fran Saleški Finžgar, Peter Bohinjec, Rado Murnik, Fran Govekar, Jože Debevec. [...]

KLJUČNE BESEDE

Bled, slovenska književnost, »dolgo 19. stoletje«

ABSTRACT

BLLED IN SLOVENE LITERATURE IN »THE LONG 19TH CENTURY« (PART 1)

The article represents Slovene literature of Bled in the period of »the long 19th century«. Chronologically displayed is the literary creation through its motifs and themes related to Bled, which is differentiated into particular literary genres as well as the other literature referring Bled. The poets, that were writing at that time about »Bled themes« are: France Prešeren, Kajetan Hueber, Dragotin Dežman, Andrej Praprotnik, Miroslav Vilhar, Vida Jeraj, Kristian Engelmann, Matevž Lotrič, Ivan Gaberšek, Luiza Pesjak, Janko Šentvidški, Francišek Krek, Anton Funtek, Ivan Podržaj, Engelbert Gangl, Dragotin Kette, Marica Strnad, Jožef Zazula, Josip Murn, Ivan Kogovšek, Ljudmila Poljanec, Fran Zbašnik, Narte Velikonja, Alojzij Remec, Oton Župančič, Jakob Soklič, Anton Vodnik, Vera Kessler Albreht [...]. The writers, that were writing at that time about »Bled themes« are: Josip Švegel, Janez Mencinger, Josip Stritar, Josip Jurčič, Matija Tonejc, Anton Sušnik, Ivan Avsenak, Ivan Cankar, Gregor Žerjav, Franc Ksaver Meško, Fran Saleški Finžgar, Peter Bohinjec, Rado Murnik, Fran Govekar, Jože Debevec. [...]

KEY WORDS

Bled, Slovene literature, »the long 19th century«

Uvod

Bled je skozi zgodovino navdihoval mnoge pesnike, pisatelje, potopisce in zgodovinarje, ki so poleg romarjev obiskovali blejski otok. Že v 19. stoletju je bil pogost motiv in tema v raznih književnih delih. Od leta 1836, ko je France Prešeren v svoji pesnitvi *Krst pri Savici* prikazal Bled kot »podobo raja«, ga je vedno več piscev uporabilo v svojih pesmih, proznih delih, dramah, v potopisih in tudi v neliterarnih objavah (npr. v poljudnoznanstvenih, zgodovinskih, geografskih člankih, propagandnih brošurah ...).

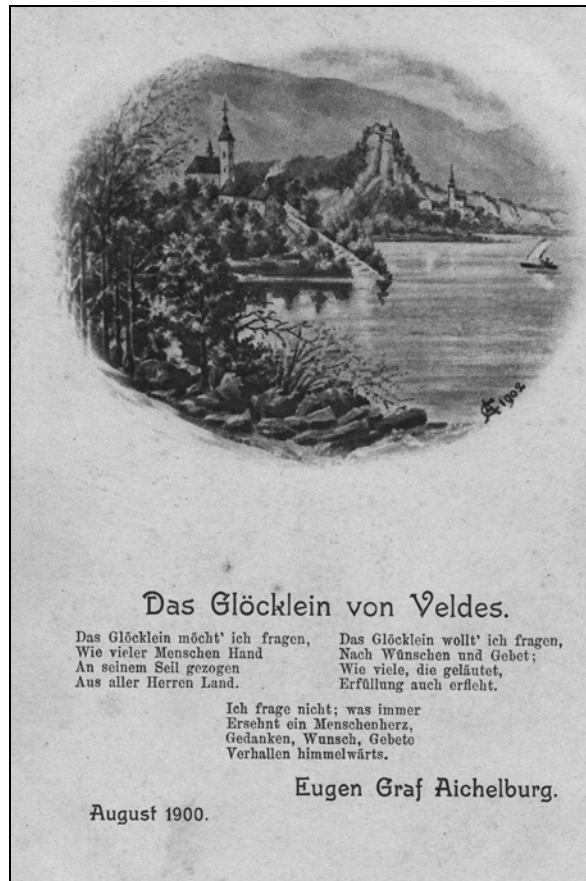
Časovni okvir obdelanega gradiva je doba »dolgega 19. stoletja«,¹ ki je bila pomembna za oblikovanje narodne zavesti. Bled je kot najlepši kraj dežele Kranjske postal simbol slovenstva. V književnosti o Bledu je utelešena romantična lepota kraja, izpostavljene so naravne posebnosti in lepote, snovno in motivno segajo dela v pogansko slovansko izročilo, v ljudsko izročilo in zgodovino, v zvezi s krajem je poudarek na krščanski pobožnosti, narodni zavesti. Kaže se vloga Bleda v procesu konstituiranja narodne zavesti. Iz različnih perspektiv raznih avtorjev se nam izriše podoba Bleda, ki odraža kulturni duh dobe »dolgega 19. stoletja«, ko so bile slovenske dežele del Habsburškega cesarstva.

Namen prispevka je predstaviti obsežen korpus literature o Bledu, tako objavljene kot tudi neobjavljene, in jo obdelati po že ustaljeni motivno-tematski metodi.² V prvem delu je kronološko predstavljena literatura in bistvene ugotovitve, posebej je ločena književnost, kamor je umeščena poezija, proza in dramatika ter druga literatura, kamor spadajo polliterarna dela (potopisi), zgodovinski, verski, politični, narodnostni, geografski spisi. Korpus slovenske literature o Bledu je zaradi jasne preglednosti predstavljen v tabelah – kronološko po letu objave ali po letu zapisa v rokopisu in po literarnih vrsteh.

Bled v književnosti

Bled se je s svojo pokrajino začel pojavljati kot motiv in tema v različnih književnih delih, tujih³ in

slovenskih. Precej literature o Bledu je izšlo v nemščini, saj je do leta 1918 spadal pod Avstro-Ogrsko. To se v literaturi pokaže tudi pri vzgajanju ljudi v duhu spoštovanja do cesarja.

Blejska razglednica iz leta 1900 z Aichelburgovo pesmijo Das Glöcklein von Veldes (iz zasebne zbirke Leopolda Kolmana).

v Leipzigu pri založbi A. G. Liebeskind. V slovenščino jo je prevedel Anton Funtek leta 1886, snov je »neblejska«. Grof Eugen Aichelburg (1852–1917) je leta 1894 objavil nemško pesem o zvončku želja, *Das Glöcklein von Veldes*. Njegova pesem se je pojavljala tudi na več razglednicah o Bledu v 19. stoletju. Dvojezična, nemško-slovenska pesnica Maria Luckmann je leta 1899 izdala pesniško zbirko *Poesien*, v kateri je precej pesmi povezanih z Bledom: *Erinnerung an Veldes*; *Meiner lieber Mama gewidmet*; *Die versunkene Glocke*; *Nach einer Volkssage*; *Veldes, Nach E. Gangl*; *Veldes im Vorfrühling*; *In der Woche von Pfingsten bei Maria am See in Veldes*; *Bei Maria am See in Veldes im October* (Perenič, *Bela lisa*, str. 212–226). V *Slovanskem svetu* je izšla hrvaška pesem Na bledskom jezeru, ki jo je leta 1894 napisal neznani avtor, podpisan kot M. H. Leta 1878 je izšla v časopisu *Vijenac* »dijaška zgodbica« Karamfil s pesnikovega groba izpod peresa hrvaškega pisatelja Avgusta Šenoa. Zgodba je bila poslovenjena leta 1905, prevedel jo je K. Ozvald, Nagelj s pesnikovega groba. Med drugim se dogaja tudi na Bledu. Pisatelj opeva spomin na Franceta Prešerna in lepote blejske pokrajine. Leta 1888 je v *Slovencu* izšel krajši prozni sestavek, preveden iz češčine, pisca Čeha Františka Ekerta (1845–1902), z naslovom *Večer na bleškem jezeru*.

¹ Izraz »dolgo 19. stoletje« je v zgodovinski vedi uveljavljen termin, ki zajema čas 19. in začetek 20. stoletja, do konca prve svetovne vojne oz. do razpada Avstro-Ogrske leta 1918.

² V diplomskem delu *Podoba Bleda skozi literaturo v »dolgem 19. stoletju«* (2011), ki je tudi podlaga temu prispevku, so vsa književna dela, ki so izšla le v časopisnih izdajah ali bila zapisa v rokopisnih almanahih, pretipkana in zbrana v razdelku »Priloge«.

³ Grof Anton Auersperg (Anastasijs Grün, 1806–1876) je objavil leta 1850 zbirko pesmi *Volkslieder aus Krain*, leta 1876 zbirko *In der Veranda*, v katero je uvrstil tudi razdelek *Aus Krain*. Tu je žalostinka o Prešernu, ciklus *In Veldes* s pesmimi *Ausblick*, *Liebfrauenkirche*, *Glockenruf* in *Seebild*. Rudolf Baumbach (1840–1905) je leta 1874 pisal na Bledu nemško pesnitev *Zlatorog: eine Alpensage*, ki je izšla leta 1877

Bled je dobil pomembno mesto v slovenski književnosti, postal je »mitski« kraj literature. To še dandanes dokazujejo z vsakoletnimi mednarodnimi srečanji PEN-a na Bledu. Skozi književnost je dobil reprezentativno povezovalno vlogo slovenskega naroda. France Prešeren je leta 1836 s pesnitvijo *Krst pri Savici* postavil Bled na piedestal, enačil ga je s »podobo raja« dežele Kranjske – s to pesnitvijo je Bled dejansko vstopil v slovensko književnost. Prešeren je v pesnitvi posegel še globlje v ljudsko izročilo – v pogansko čaščenje boginje Žive, v zgodovinski čas pokristjanjevanja slovenskih krajev, pri čemer je dobil pomembno funkcijo blejski otok. Pesnik je na ta način blejski otok približal vsem Slovencem.

Tje na otok z valovami obdani,
v današnjih dnevih božjo pot Marije;
v dnu zad stojé snežnikov velikani,
poljá, ki spred se sprósti, lepotije
ti kaže Blejski grad na levi strani,
na desni griček se za gričem skrije
Dežela kranjska nima lepš'ga kraja,
ko je z okol'šč'no ta, podoba raja.⁴

Pripovednih del je občutno manj kot lirike, najmanj je dramskih del. Avtorji so različno povezani z Bledom: nekateri so domačini, drugim se je Bled le vtisnil v srce. Predvsem so Bled radi obiskovali glavni predstavniki slovenske moderne (Oton Župančič, Ivan Cankar, Josip Murn, Dragotin Kette), ponavadi so prebivali v Kesslerjevi⁵ vili.

Tabela 1: Kronološki prikaz slovenskih pesmi o Bledu.

LETO	AVTOR	DELO	OBJAVA
1836	France Prešeren (3. 12. 1800–8. 2. 1849)	<i>Krst per Šavizi</i> (<i>Povéšt v versih</i>) ⁶	Izšla v Ljubljani, natisnil Jožef Blaznik.
1841	ljudska pesem ⁷	Potop pri M. Devici na jezeru	<i>Slovénske pésni krajnskiga naróda</i> ; 3. zv.; v Ljubljani natisnil Blaznik; zbirka Korytkova.
1848	Kajetan R. Hueber (2. 8. 1810–1. 8. 1870)	Bléško jezero	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i>
1852	Fran Levstik (28. 9. 1831–16. 11. 1887)	V Bledu	Fran Levstik: <i>Zbrano delo 1.</i> ⁸
1854	Dragotin Dežman (Karl Deschmann) (3. 1. 1821–11. 3. 1889)	Blesko jezero	<i>Koledarček slovenski za leto 1854</i>
1854	Andrej Praprotnik (9. 11. 1827–25. 6. 1895)	Noč na Bleškem jezeru	<i>Glasnik slovenskega slovstva</i>
1855	Janez Mencinger (ps. J. M-i-r) (26. 3. 1838–12. 4. 1912)	Toliko glav, kolikor misli	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i>
1856	Andrej Praprotnik	Pozdrav	Pesniška zbirka <i>Pesmi, cerkvene in druge</i> ; v Ljubljani natisnil Jožef Rudolf Milic.
1860	Miroslav Vilhar (7. 9. 1818–6. 8. 1871)	Na jezeru	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i> ; <i>Pesmi Miroslava Vilharja</i> , izšle v Ljubljani: R. L. Milic.
1860	Andrej Praprotnik	Gorensko ⁹	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i>
1864	T. P. ¹⁰	Spomin na Bled	<i>Lada</i>

⁴ Prešeren, *Poezije doktorja Franceta Prešerna*, str. 208.

⁵ Pri Kesslerjevi družini v Ljubljani so se zbirali pomembni kulturniki, med drugim tudi Ivan Cankar in Oton Župančič. Na Bledu so imeli vilo Kessler. Kesslerjevi so imeli štiri hčere. V Mici se je nesrečno zaljubil Ivan Cankar, z Ano se je poročil Oton Župančič, z Vero pa Fran Albreht.

⁶ Pesnitev je v tabeli zapisana v prvotni obliki, v kakršni je leta 1836 izšla.

⁷ Pesem je zapisal Matevž Ravnikar-Poženčan leta 1838 v drugi zvezek Rokopisa Matevža Ravnikarja-Poženčana, str. 37–38. Tiskana je bila leta 1841, v 3. zvezku *Slovenskih pesmi krajnskiga naroda*, str. 118–119.

⁸ Pesem je ohranjena v rokopisni Levstikovi zapuščini (R 9), objavljena je leta 1948 v *Zbranem delu 1*, str. 272–273.

⁹ Pesnik opeva lepote gorenske pokrajine, med drugim v enem verzu tudi Bled: »Tam Bled je narave najlepši porod.« (*Kmetijske in rokodelske novice*, 1860, 18/30, str. 237).

¹⁰ V listkovnem katalogu kratic in psevdonimov na oddelku Slovenske bibliografije v NUK-u sta za kratico razrešeni imeni Potokar Tone (r. 1908) in Kapus Anton (1895–1959), vendar že zaradi časovne nesovpadnosti ne moreta biti avtorja zgornje pesmi.

1866	Kristian Engelmann	Marii Devici na Blejskem jezeru	<i>Zgodnja danica</i>
1869	Matevž Lotrič (tudi Matej) (19. 9. 1840–15. 10. 1864)	Na blejskem jezeru	<i>Drobtinice</i>
1869	Josip Stritar (ps. Boris Miran) (6. 3. 1836–25. 11. 1923)	Bog sprimi svetlo te jezero	Pesniška zbirka <i>Pesmi</i> ; tiskal in založil F. B. Geitler na Dunaju.
1874	Ivan Gaberšek	Bled	<i>Vrtec</i>
1874	Luiza Pesjak (12. 6. 1828–31. 3. 1898)	Bled	<i>Besednik</i>
1878	Benjamin Ipavec (B. Ipavec) (24. 12. 1829–20. 12. 1908)	Bled (uglasbena Gaberščkova pesem)	<i>Učiteljski tovariš</i>
1881	Janko Šentvidški (Kunovar)	Slovo od Bleda 31. avg. 1881	Domače vaje
1883	Frančišek Krek (Fr. Krek) (9. 4. 1858–2. 8. 1921)	Dva prizora iz Bleda (I. Francozi v Blédu 1813. leta; II. Cesar Fran Josip v Blédu 1883. leta)	<i>Vrtec</i>
1885	Anton Funtek (30. 10. 1862–21. 10. 1932)	Utopljeni zvon (balada)	<i>Ljubljanski zvon</i>
1888	Valentin Mandelc (16. 2. 1837–12. 5. 1872)	Blejski strahovi	<i>Ljubljanski zvon</i>
1889	Frančišek Krek (Fr. Krek)	Večer na jezeru	<i>Vrtec</i>
1892	Pankracij Gregorc (7. 5. 1867–15. 8. 1920)	Otok bleški	Lipica ¹¹
1895	Ivan Podržaj (ps. Ivogorski) (27. 2. 1888–6. 10. 1958)	Na Bleškem jezeru	<i>Zora</i>
1896	Engelbert Gangl (12. 11. 1873–25. 2. 1950)	Bled (2. pesem v ciklu Na Gorenjskem)	<i>Dom in svet</i>
1896	Dragotin Kette (19. 1. 1876–26. 4. 1899)	Na blejskem otoku (romanca)	<i>Ljubljanski zvon</i>
1898	Marica Strnad (9. 9. 1872–30. 12. 1953)	Na blejskem otoku	<i>Slovenka</i>
1899	Josip Mantuani (M.) ¹² (28. 3. 1860–18. 3. 1933)	Devici Mariji na Blejskem jezeru	Franciscus Čarman: <i>Božja pot matere Božje na Blejskem jezeru.</i>
1899	Jožef Zazula (23. 3. 1870–29. 7. 1944)	Na blejskem jezeru	<i>Dom in svet</i>
1899	Josip Murn (ps. Aleksandrov) (4. 3. 1879–18. 6. 1901)	Na blejskem otoku	<i>Ljubljanski zvon</i>
1899–1900	Ivan Kogovšek (1884–1966)	Na blejskem jezeru	Domače vaje
1903	Ljudmila Poljanec (ps. M. P. Nataša) (6. 7. 1874–26. 8. 1948)	cikel Spomini z Bleda (Narava moli, Bil je čas rož, Izgubljena vera, In sanjala sva, Prepozno)	<i>Ljubljanski zvon</i>
1903	Fran Zbašnik ¹³ (ps. Novus) (1. 10. 1855–2. 2. 1935)	Blejsko jezero	<i>Planinski vestnik</i>

¹¹ Pesem naj bi se nahajala v rokopisni Lipici (to je časopis, ki so ga pisali mariborski bogoslovci od leta 1860 dalje) iz leta 1892, 20. zvezek, ki naj bi jo hranila Teološka knjižnica v Mariboru. V knjižnici jim manjka ravno 20. zvezek. Verjetno se je izgubil.

¹² Glede na možne razrešitve avtorjev kratic iz listkovnega kataloga kratic in psevdonomimov na oddelku Slovenska bibliografija v NUK-u predvidevam, da je avtor pesmi Josip Mantuani. Bil je umetnostni in glasbeni zgodovinar, znanstvenik. Zelo je bil dejaven kot propagator in populizator umetnosti in glasbe s svojim sodelovanjem na raznih tečajih, katoliških shodih, prosvetnih društvih. Med drugim je bil odbornik društva za krščansko umetnost in nadzornik organistov (*Slovenski biografski leksikon*, 1933, str. 43–44). Ker je pesem vsebinsko verska, je ta podatek pomemben.

¹³ Podatek za razrešitev psevdonima Novus je posredoval Martin Grum, samostojni strokovni sodelavec in specialist za humanistiko na Inštitutu za kulturno zgodovino ZRC SAZU v Ljubljani.

1906	Ljudmila Poljanec	Večer na Bleškem jezeru	Pesniška zbirka <i>Poezije</i> ; izšle v Ljubljani, pri L. Schwentnerju.
1908	Jože Debevec (Dr. J. D.) ¹⁴ (15. 3. 1867–5. 10. 1938)	Marija, Slovencev Kraljica	Frančišek Kimovec: <i>Bled nekdanj in sedaj</i> . Ljubljana.
1908	Frančišek Kimovec (K.) ¹⁵ (21. 9. 1878–12. 1. 1964)	Jezerski zvonček	Frančišek Kimovec: <i>Bled nekdanj in sedaj</i> . Ljubljana.
1909	Narte Velikonja (Izor Etran) (8. 6. 1891–25. 6. 1945)	Na Bledu	<i>Zora</i>
1909	Alojzij Remec (ps. Štefan Poljanec) (10. 4. 1886–21. 11. 1952)	Na Bledu	<i>Domači prijatelj</i>
1910	Oton Župančič (23. 1. 1878–11. 6. 1949)	Pogled na jezero	<i>Ljubljanski zvon</i>
1911–1912	Jakob Soklič (ps. J. Darko) (7. 5. 1893–21. 12. 1972)	Materi Božji na Blejskem jezeru	Domače vaje
1911	Oton Župančič	Na Bledu	<i>Ljubljanski zvon</i>
1912	Oton Župančič	Jezero	<i>Ljubljanski zvon</i>
1914	Oton Župančič	Slap	<i>Slovenski narod</i>
1914	Oton Župančič	Vihar	<i>Literarna pratika</i> ; zbirka <i>V zarje Vidove</i>
1914	Oton Župančič ¹⁶	Tih, tih je kraj	<i>Literarna pratika</i> ; zbirka <i>V zarje Vidove</i>
1915	Jakob Soklič	Romarji na blejskem otoku	<i>Angelček</i>
1915	Jakob Soklič	Na blejskem otoku	<i>Vrtec</i>
1916–1917	Anton Vodnik (28. 5. 1901–2. 10. 1939)	Svetli večeri; I. Ob Blejskem jezeru	Domače vaje
1919	Vera Kessler Albreht ¹⁷ (12. 2. 1895–25. 5. 1971)	Na Bledu	<i>Svoboda</i>

Po letu 1848 skušajo pesniki s svojimi pesnimi širiti moralno, nacionalno-vzgojne in prebudne ideje. Vsebina teh pesmi je večinoma opevanje domovine, popisovanje lepote kraja. Veliko jih je tudi ponarodelih in uglasbenih, ki opevajo lepote kraja in so se ohranile v zavesti starejših ljudi. Še danes se prepevajo – Bleško jezero, Kajetana Hueberja, Na jezeru, Miroslava Vilharja, Pozdrav, Andreja Praprotnika. Ti avtorji pripisujejo Bledu rajsko lepoto.

Pesmi do leta 1899, ki opevajo Bled, so po večini štirivrstične kitice romantične lirske pesmi. Napisane so bile z namenom, da bi zbudile v ljudstvu narodno zavest¹⁸ in ga versko vzgajale. Pri tem so pesniki uporabili simbolni pomen Bleda za slovenstvo – njegovo »rajsko« lepoto, čarobno moč zvončka želja, naravni pokoj in harmonijo, ki jo prinaša celostna podoba Bleda. Motive so jemali iz starega ljudskega izročila, s tem so vzpostavili povezavo s tradicijo in preteklo kulturo in na ta način vzbujali v prebivalcih rodoljubna čustva.¹⁹ Blejski otok dobi v tem obdobju simbolni pomen narodnostnega povezovanja. Avtorji so z obujanjem blejske zgodovine v svojih delih vzpostavljali stik s preteklostjo in spodbujali narodno zavest z opisovanjem pozitivnih zgodovinskih dogodkov.²⁰ Nekateri so povezovali rodoljubna čustva z verskimi, saj je bilo v tistih časih

¹⁴ Glede na razrešitve kratic iz listkovnega kataloga kratic in psevdonomov na oddelku Slovenska bibliografija v NUK-u predvidevam, da je avtor pesmi Jože Debevec, slovenski teolog, pisatelj, prevajalec, urednik in literarni zgodovinar. Ker je prevajal Dantejevo *Božansko komedijo*, je imel občutek za poezijo. Poleg tega je napisal dramo *Junaške Blejke* (1912), ki je locirana na Bled. Ker je pesem vsebinsko verska, je pomemben podatek, da je bil kaplan, študiral je teologijo in bogoslovje, bil je prefekt na ljubljanskem Alojzijevišču.

¹⁵ Glede na razrešitve kratic iz kataloga kratic in psevdonomov na oddelku Slovenska bibliografija v NUK-u predvidevam, da je avtor pesmi Frančišek Kimovec, saj se je večkrat podpisoval s tako kratico, pesem je objavil v svoji knjigi in od vseh možnih avtorjev najbolj ustreza po času, kraju bivanja, delovanju itd.

¹⁶ Oton Župančič je napisal še več »blejskih« pesmi v 20. stoletju: *Ko iz jezera prihajaš rosna vsa* (1938), *Kar je kovina* (1944), *Po sportu* (1944).

¹⁷ Vera Kessler se je leta 1919 poročila s Franom Albrehtom (1889–1963). Tudi on je pisal pesmi o Bledu. Leta 1951 je v *Novem svetu* objavil štiri pesmi v ciklu *Iz »blejskih variacij«* (*Koliko sonca, Ob šestdesetletnici, Sonet o mladosti, Na tej verandi*).

¹⁸ Take pesmi so: *V Bledu* (1852; Fran Levstik), *Noč na Bleškem jezeru* (1854; Andrej Praprotnik), *Blesko jezero* (1854; Dragotin Dežman), *Gorensko* (1869; Andrej Praprotnik), *Bled* (1874; Luiza Pesjak), *Bled* (1874; Ivan Gaberšek).

¹⁹ To so predvsem pesmi *Potop pri Mariji Devici* na jezeru (1841; Matevž Ravnikar-Požencan), *Toliko glav, kolikor misli* (1855; Janez Mencinger), *Blejski strahovi* (1858; Valentin Mandelc), *Spomin na Bled* (1864; T. P.), *balada Utopljeni zvon* (1885; Anton Funtek), *Bled* (1896; Engelbert Gangl).

²⁰ Taki sta pesmi *Frančiška Kreka*, ki opevata pregon Francozov z Bleda in obisk cesarja na Bledu (1864; T. P.), *balada Utopljeni zvon* (1885; Anton Funtek), *Bled* (1896; Engelbert Gangl).

Razglednica iz leta 1910 z verzji iz pesmi *Bleško jezero* Kajetana Hueberja (iz zasebne zbirke Leopolda Kolmana).

ljudstvo precej pobožno.²¹ Bled postane v pesmih tudi motiv hrepenenja, lirski subjekt v tujini hrepeni po tem, da bi še enkrat videl domovino, predvsem prelepo Blejsko jezero in njegovo okolico.²² Pesniki so skušali skozi svoja dela prebivalstvo narodno ozavestiti, borili so se za slovenski jezik in za to, da bi Bledu gospodarili domačini in ne tujci. Navezujejo se tudi na Prešernovo pesnitev, na izročilo poganskega čaščenja boginje Žive ter krščansko vero, predvsem molitev k Mariji Kraljici na blejskem otoku.

Po letu 1899, v obdobju slovenske moderne, pa Bled v književnosti avtorji povezujejo bolj z ljubezensko in osebnoizpovedno tematiko. V obdobju

slovenske moderne so pesmi o Bledu objavili Ljudmila Poljanec, Jože Debevec, Frančišek Kimovec, Narte Velikonja, Alojzij Remec, Oton Župančič, Jakob Soklič, Anton Vodnik, Vera Kessler-Albreht. Te pesmi so večinoma osebnoizpovedne. V nekaterih pesmih se še vedno najdejo domoljubni drobci.²³

Obstaja precej pripovednih del, kjer je Bled omenjen le mimogrede, motivno-tematsko pa ne igra večje vloge. Zato niso vključena v tabelo. Največkrat je dogajanje postavljeno v okoliške planine in kraje.²⁴

Pisatelji so v preprostih zgodbah poskusili bralce moralno in narodno poučevati, hkrati pa zabavati. Snov so črpali iz ljudske tematike in s tem vzpostavili povezavo s tradicijo, s staro ljudsko kulturo, kar je na nek način pri bralcih lahko zbuvalo narodna čustva. Navezovali so se na zgodovinske dogodke, opisovali sodobno dogajanje, verska romanja, na

²³ V Župančičevi pesmi *Na Bledu* (1911) je prisotna domovinska tema, ki je prepletena z versko vsebino, v povezavi z Marijinim zvončkom na blejskem otoku; v pesmi Franceta Zbašnika, *Blejsko jezero* (1903), kjer označi jezero za »biser«
Kranjske dežele; v pesmi Jožeta Debeveca *Marija, Slovenecv Kraljica* (1908), kjer že v naslovu poveže nabožno temo, vero v Marijo kot simbol povezanosti Slovencev.

²⁴ Leta 1876 je v *Zvonu* (št. 10–18) izhajala črtica **Na planinah** avtorja Matija Tonejca (pod psevdonomimom Mat. Samostal). Leta 1879 je v *Zvonu* (št. 14–17) izhajala črtica **Misli g. Jeremije Tožnika v Dolgi vasi** avtorja S. Leta 1890 je v *Slovenskem narodu* (št. 171) izhajal listek **Ponedeljsko pismo** avtorja S., kjer je pisec opisal svoje počitnice, med drugim je obiskal tudi Bled. Leta 1886 je v *Slovenecu* (št. 157, 158) izhajala črtica **Sprehod z Bleda v Vrbo, k Prešernovemu domu, 5. julija 1886**, ki jo je napisal Prižigalec: pripovedovalec je navdušen nad Prešernom, zato hoče obiskati njegov rojstni kraj. Preden pa pride do Vrbe, obišče še blejski otok. »Ko sem se toraj ob 8. uri z Blejskega otoka, iz cerkve Matere Božje, vrnil in se okrepčal, mahnil sem skoz Mlino, Želeče, Grad in mimo Zasipa proti Savi. Na poti so me hudo nadlegovali obadi, ki so se menda v moji osebi motili.« (Prižigalec 14. jul. 1886) Leta 1889 je v *Slovenecu* (št. 30–34, 36, 42, 43, 46) izhajal listek **Bohinjske črtice** (nepodpisan avtor), kjer avtor na večih mestih primerja Bohinj z Bledom, Bohinjce z Blejci. Opiše gorenjsko narodno nošo – »čevlji z 'boti' čez kolena, irhaste hlače, suknjič črne barve, pa nizek klobuk, na katerem imajo fantje še zabavljivo pero, možje pač ne. V tej noši, jako skrbno snažni, prihajajo ob nedeljah in praznikih v cerkev in le redko boš videl kakega dolgohlačneža. Po drugem Gorenjskem, n. pr. okoli Bleda, vidiš tudi še to nošnjo, pa jo vendar vže dolge hlače in čevlji izpodrivajo. Ženske se nosijo v temnih barvah, ne tako, kakor druge Gorenjke, ki ljubijo bolj pisane in žive barve.« (*Slovenec*, 7. feb. 1889). Avtorja skrbi, da bi tujci preplavili Bohinj, kot se je to zgodilo sosednjemu Bledu. »Zato bi preplavljenje Bohinja s tujci ne bila sreča za ljudi ne v nravnem in ne v gospodarskem oziru, kakor to kaže Bled, kjer gre kmetija za kmetijo, zemlja za zemljo v tuje roke, tako da kmalu domačih več ne bo ali pa bodo sužnji tujcem« (*Slovenec*, 13. feb. 1882). Ne more mimo primerjave obeh jezer, kjer za Blejsko jezero pravi, da bi mu glede na velikost proti Bohinjskemu morali reči le ribnik. O primerjavah med Bohinjem in Bledom veliko napiše tudi pisatelj Janez Mencinger v spominskem potopisu *Moja hoja na Triglav* in potopisni črtici Bohinjsko jezero in slap Savica.

²¹ Predvsem pesmi: Marii Devici na Blejskem jezeru (1866; Kristian Engelmann), Slovo od Bleda 31. avg. 1881 (1881/1882; Janko Šentvidski), Na blejskem otoku (1896; Dragotin Kette), Devici Mariji na Blejskem jezeru (1899; Josip Mantuani).

²² Primer takega motiva je pesem Bog sprimi svetlo te jezero (1869; Josip Stritar).

Tabela 2: Kronološki prikaz slovenskih pripovednih del o Bledu.

LETO	AVTOR	DELO	OBJAVA	VRSTA
1858	Josip Svegel (tudi Jožef Schwegel; psevdonim J. Radonievč) (29. 2. 1836–16. 9. 1914)	V Bledu (Pripovedka o zvonu v Blejskem jezeru)	<i>Slovenski glasnik</i>	pripovedka ²⁵
1860	S.	Serčne Blejke; Povodna moža bohinjskega in blejskega jezera	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i>	»ena resnična /zgodba/ druga pa pravljica« ²⁶
1865	Janez Mencinger	Skušnjave in skušnje	<i>Slovenski glasnik</i>	povest ²⁷
1870	Josip Stritar	Zorin	<i>Zvon</i>	roman ²⁸
1874	Josip Jurčič (ps. J. Mlat) (4. 3. 1844–3. 5. 1881)	Bela ruta, bel denar	<i>Slovenski narod</i>	listek, novela ²⁹
1880	Matija/Matej Tonejec (ps. Samostal.) (9. 9. 1846–15. 5. 1882)	Boj v Blejskem jezeru	<i>Zvon</i>	pravljica ³⁰
1890	Anton Sušnik (9. 1. 1850–24. 8. 1895)	Na bleškem otoku	<i>Slovenec</i>	listek ³¹
1893	Vida Jeraj (31. 3. 1875–1. 5. 1932)	Na Bledu (Spomini)	<i>Vesna</i>	kratka lirčna proza
1894	Fran Saleški Finžgar (ps. Basnigoj) (9. 2. 1871–2. 6. 1962)	<i>Zaroka o polnoči</i>	Narodna biblioteka; Novo mesto, založil J. Krajec.	novela ³²
1895	Anton Sušnik	Srečna vrnitev	<i>Dom in svet</i>	črtica ³³
1897	Janez Mencinger	<i>Moja boja na Triglav. Spomini Nejaza Nemcigrena.</i>	Založba Slovenska Matica; 4. zvezek »Knezove knjižnice«.	spominski potopis ³⁴
1901	Peter Bohinjec (21. 2. 1864–21. 2. 1919)	Za staro pravdo: Povest iz leta 1515	<i>Zabavna knjižnica</i> ; XIII. zvezek, Slovenska matica.	zgodovinska povest
1902	Ivan Avsenak (ps. -K-) (28. 4. 1889–29. 2. 1972)	Na blejskem jezeru	Domače vaje	črtica ³⁵

25 Pripovedka je na koncu potopisnega članka V Bledu, ki jo je napisal Josip Švegel po pripovedovanju svoje matere in s tem ohranil »pripoved od srebnega zvonu in od črne žene« (*Slovenski glasnik*, 1858, 1/8, str. 132).

26 Tako je avtor podnaslovlil svoji dve zgodbi, ki ju je objavil 7. marca 1860 v Bleiweisovih *Novicah*. Glede na razrešitve avtorjev s to kratico v listkovnem katalogu kratic in psevdonomov na oddelku za Slovensko bibliografijo v NUK-u noben avtor ni ustrezen. Ostaja nerazrešen. Iz uvoda k zgodbi izvemo, da je avtor domačin, torej Blejec.

27 Mencinger dela Skušnjave in skušnje ni vrstno označil ob naslovu. Vendar ga je že na začetku prvega poglavja opredelil kot povest: »Kraj, v katerem se dogaja naša povest, ni kaj nič imeniten« (*Slovenski glasnik*, 1865, 8/5, str. 138). Janez Logar v opombah k *Zbranemu delu 1* označi delo kot »razvojna povest avtobiografskega značaja« (Mencinger, *Zbrano delo 1*, str. 367).

28 Literarna veda govori o romanu v pismih.

29 V *Slovenskem narodu* je objavljeno Jurčičevo delo kot »listek«, kjer je podpisan s psevdonomom J. Mlat. Leta 1889, ko izidejo *Josipa Jurčiča zbrani spisi*, je delo Bela ruta, bel denar podnaslovljeno kot »povest«. Jurčič je v osnutku Jurčičeve beležnice iz leta 1872 označil delo za »novelo«, zato ga z novelo označuje tudi Mirko Rupel (Jurčič, *Zbrano delo 5*, str. 373).

30 Krajša zgodba, ki postavi bajeslovno, mitološko bitje (povodnega moža) v realno okolje na Bled in v Bohinj.

31 V *Slovenecu* je spis objavljen pod rubriko »listek« (*Slovenec*, 1890, 18/186, str. 1). Vzporedno z izrazom listek se je uporabljal tudi feljton in podlistek. Na Slovenskem je bil v 19. stoletju med najbolj razvitimi žanri. V slovenskih časnikih izraz najdemo od leta 1851 dalje.

32 Z »novelo« je to pripovedno delo ponaslovljeno v prvotni izdaji (Finžgar, *Zaroka o polnoči*, str. 1).

33 V *Dom in svet* je spis objavljen kot »črtica« (*Dom in svet*, 1895, 8/18, str. 564).

34 Mencinger dela ni vrstno opredelil. Literarna zgodovina ga uvrsti pod potopis oz. spominski potopis. Zasnovano je kot potopis, vendar je to le zunanji okvir za zgodbe in razmišljanja.

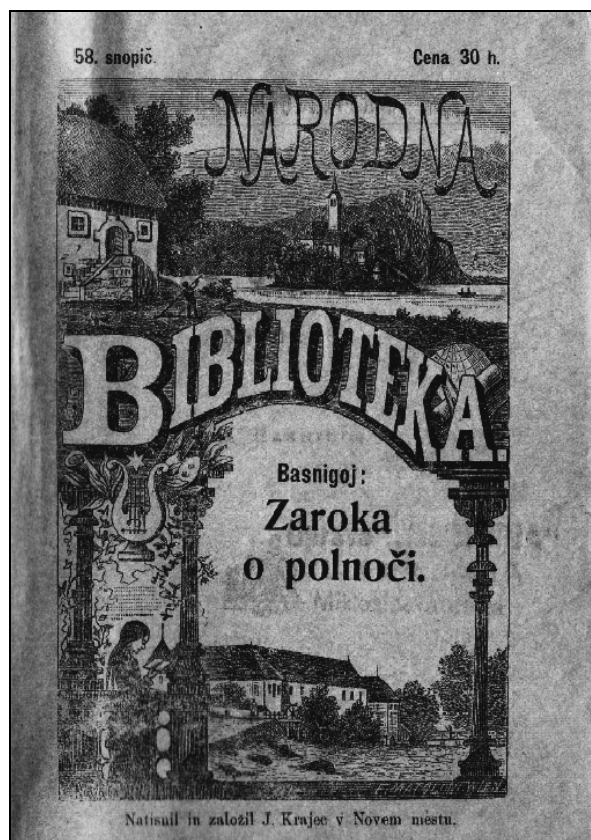
35 V dijaškem almanahu Domače vaje je Avsenak rokopisni spis podnaslovlil s »črtico« (Domače vaje, 1902/03, št. 33, str. 676).

1908	Ivan Cankar (10. 5. 1876–11. 12. 1918)	<i>Novo življenje</i>	Izdala Slovenska matica, tiskala Narodna tiskarna, 15. zvezek Knezove knjižice.	novela ³⁶
1910	Gregor Žerjav (ps. Javoran) (14. 11. 1882–27. 6. 1929)	<i>Črna žena</i>	Založila Katoliška Bukvarna.	zgodovinska povest ³⁷
1911	Ivan Cankar	<i>Volja in moč</i>	Založil L. Schwentner.	zbirka treh novel ³⁸
1913	Ivan Cankar	<i>Milan in Milena</i>	Založil L. Schwentner.	ljubezenska pravljica ³⁹
1914	Franc Ksaver Meško (28. 10. 1874–11. 1. 1964)	Blejsko jezero	<i>Mladim srcem</i> . 2. zvezek. Založila Družba sv. Mohorja v Celovcu.	črtica ⁴⁰
1917	Rado Murnik (31. 7. 1870–6. 11. 1932)	Na Bledu	<i>Ljubljanski zvon</i>	povest ⁴¹
1919	Fran Govekar (9. 12. 1871–31. 3. 1949)	»Še danes!«	<i>Slovenski narod</i>	listek ⁴²

narodnostne shode, potek velikih praznikov ... Predvsem je veliko opisovanja lepote pokrajine. V času slovenske moderne so pisatelji Bled vse bolj povezovali z ljubezensko tematiko, postal je simbol hrepenenja, simbol lepote. O Bledu je v dobi »dolgega 19. stoletja« nastalo kar nekaj pripovedk, pravljic, povesti, zgodovinskih povesti, novel, črtic, listkov, tudi roman.

Leta 1868 je v Trstu izšla nemška drama s tematiko o Bledu pisca Ludvika Germonika (1823–1909),⁴³ *Die Weiber von Veldes*.⁴⁴ To je igra s petjem

v treh dejanjih, ki sloni na blejskem ustnem izročilu o pregonu Francozov z Bleda, zasnovana v konzervativnem in avstrijsko patriotičnem duhu. Igro so leta 1871 prevedli v slovenščino, pod naslovom

Naslovna stran novele *Zaroka o polnoči* (1894) Frana Saleškega Finžgarja (fotografija knjige, ki je v zasebni lasti zbiratelja Antona Zupana).

³⁶ V pismih Antonu Dolarju 1908 Cankar pravi, da bo izšel njegov roman *Novo življenje*. Kasneje prestavi rok, do kdaj namerava napisati delo, ki ga sedaj imenuje povest. Prav tako je Cankar pisal Adi Kristanovi, da se je že lotil pisanja in da piše »roman za 'Matico'«. S pismom konec decembra 1908 je Cankar Mici Kesslerjevi že poslal posebej vezani izvod knjige, kjer ji pove, da je v *Novem življenju* opisal prav njo, delo je označil kot »novelo«. (Cankar, *Zbrano delo* 17, str. 365–373)

³⁷ Avtor naslovi delo z zgodovinsko povestjo.

³⁸ Ob izidu dela avtor literarno vrstno ne uvrsti. Literarna zgodovina ga opredeli kot »zbirko treh novel«.

³⁹ Ob izidu avtor opredeli delo kot »ljubezenska pravljica«. Literarna zgodovina ga opredeli kot »povest«.

⁴⁰ *Mladim srcem* (2. zvezek) je knjiga, v kateri je zbranih šest avtorjevih črtic. Druga črtica je *Blejsko jezero*.

⁴¹ Ko delo začne izhajati leta 1917 v *Ljubljanskem zvonu*, ni literarnovrstno opredeljeno. Leta 1923 izide kot samostojna knjiga v Ljubljani in je podnaslovljena kot »povest« (Murnik, *Na Bledu*, 1923).

⁴² V *Slovenskem narodu* je spis objavljen pod rubriko »listek« (*Slovenski narod*, 1919, 52/206, str. 1).

⁴³ Ludvik Germonik je bil avstrijski pisatelj, koroško slovenskega porekla. Sprva se je ukvarjal z novinarstvom; od 1857 do 1872 je bil uradnik v ljubljanski licejski knjižnici, populariziral je Prešerna in Bled; nazadnje je kot publicist živel na Dunaju (Mahnič, Bled, str. 174).

⁴⁴ *Die Weiber von Veldes: Ein dramatisches Gemälde in drei Akten aus Zeit der französischen Zwischenregierung in Illyrien*. Trst: Buchdruckerei des Oesterreichischen Lloyd, 1868.

Tabela 3: Kronološki prikaz slovenskih dramskih del o Bledu.

LETO	AVTOR	DELO	OBJAVA
1871	Anton Umek (ps. Okiški) (12. 6. 1838–15. 7. 1871), Valentin Prešeren	Srčne Blejke (slovenski prevod drame <i>Die Weiber von Veldes</i>)	rokopis ⁴⁵
1908	Robert Weissenhofer (1843–1900) napisal nemško, slovensko priredil France Kobal (Fr. K.) ⁴⁶	Nežka z Bleda (»narodna igra v petih dejanjih«)	<i>Zbirke ljudskih iger</i> , 7. in 8. snopič. Izdala Katoliška bukvarna.
1912	Ivan Cankar	<i>Lepa Vida</i> (lirsko-poetična igra) ⁴⁷	Založil L. Schwentner.
1912	Jože Debevec (ps. Jože z Jezera) ⁴⁸	Junaške Blejke (»zgodovinska igra s petjem v štirih dejanjih«)	<i>Zbirke ljudskih iger</i> , 18. in 19. snopič. Izdala Katoliška bukvarna.

Srčne Blejke. Prvo dejanje je prevedel Anton Umek-Okiški, drugo in tretje Valentin Prešeren. V Ljubljani so jo predstavili v gledališču pod naslovom Pogumne Gorenjke: v Nolljevi režiji 10. decembra 1872 in 25. januarja 1974; v Geceljevi režiji 27. februarja 1876 in 6. januarja 1895 v Aničevi režiji.⁴⁹ Igro so v Ljubljani večkrat uprizorili tudi v nemškem izvirniku.

V dramah *Nežka z Bleda* in *Lepa Vida* je Bled le dogajalni kraj.⁵⁰ *Lepa Vida* (1912)⁵¹ je simbolistična

drama pisatelja Ivana Cankarja, ki je v drugem dejanju locirana na Bled.⁵² Cankar jo poimenuje dramska pesnitev, povzema motiv po Prešernovi priredbi ljudske pesmi o Lepi Vidi, prestavlja ga v sodobno okolje in mu da tipično idejno podlago – ideja o večnem nasprotju med hrepenenjem in vsakdanjim življenjem.

»Blejski« zgodovinski dogodki, ki so jih avtorji v dobi »dolgega 19. stoletja« opisovali v svojih književnih delih, so predvsem kmečki upori na blejskem ozemlju iz leta 1515, čas francoske zasedbe Bleda iz dobe Ilirskih provinc in pregon Francozov z Bleda leta 1813, obisk cesarja Franca Jožefa leta 1883 na Bledu, turški vpadi in boji. Poleg dogodkov avtorji opisujejo in s svojimi deli oživljajo tudi pomembne zgodovinske osebnosti, povezane z Bledom – Črtomirja in Bogomilo, Matija Čopa in Franceta Prešerna, nemškega cesarja Henrika II. z ženo Kunigundo, brixenske škofo (Albuina), kmeta Kalandra (vodjo blejskih kmečkih uporov), Jurija von Kreigha, Kristofa von Kreigha, vdovo Polikseno, blejskega župnika Kristofa Faschanga, blejskega glavarja Herbarda Turjaškega, barona Janeza Vajkarda Valvasorja, Napoleonove vojake, Ferjanovo Urško oz. Burjevko, Angleža Humphreya Davya, Valentina Vodnika, cesarja Franca Jožefa in še marsikoga.

Bled se v književnosti zelo pogosto povezuje z versko temo, kar je razumljivo že zaradi velike stopnje pobožnosti prebivalstva v 19. stoletju.⁵³ Dolga

⁴⁵ Rokopis slovenskega prevoda hrani Slovenski gledališki in filmski muzej pod signaturo 152.

⁴⁶ Glede na razrešitve kratic avtorjev iz listkovnega kataloga kratic in psevdonimov na oddelku Slovenske bibliografije v NUK-u predvidevam, da je prevajalec nemške drame France Kobal (r. 1881), ker je objavljaval v časopisu *Laibacher Zeitung*, in ker je prevedel oz. priredil kakih 60 gledaliških iger.

⁴⁷ Ivan Cankar je v razgovoru z Izidorjem Cankarjem za njegove »Obiske« prav kmalu zatem, ko je bila drama napisana, povedal sledeče misli: »In z Lepo Vido je bila ravno taka reč; dolgo sem jo nosil v srcu, in ko je bila na papirju, sem z začudenjem opazil, da je pesem in ne drama, kar bi imela biti. Stanje človeka, ki na tragedije misli in feljtone piše, je silno žalostna reč.« (*Dom in svet*, 1911, št. 1, str. 317)

⁴⁸ Joža Mahnič pravi, da je nejasno, kdo stoji za tem psevdonomom. Utegne biti tudi Josip Jerše (r. 1782), nekdanji znani cerkveni govornik, pisec šmarnic in vsaj napol blejski rojak (str. 175).

⁴⁹ Podatki so vzeti iz knjige *Repertoar slovenskih gledališč 1867–1967*, str. 23, 31, 54.

⁵⁰ *Nežka z Bleda* (1908) je narodna igra v petih dejanjih, ki jo je v nemščini napisal Robert Weissenhofer, slovensko priredil najverjetneje France Kobal. Dogajanje je lokalizirano v »Bleški kot«. Zanimiv je pogovor med blejskimi dekleti, ki prikazuje govorico na fanta, značilno za ta okoliš: »Minka: No, za nas blejska dekleta je to, kar je ta Nežež naredil, večna sramota. Precej en čas se ne smemo nikamor pokazati, zdaj se bomo morale le doma držati. Zalka: Saj bi pa jaz tudi ne šel z doma, veš Johanež – ni nikjer tako lepo kot pri nas na Bledu.« (*Zbirke ljudskih iger*, 1908, str. 231) Avtor na tem mestu opozori z opombo, da v blejski okolici govorijo dekleta med sabo pogosto v moškem spolu.

⁵¹ Leta 1904 izide v *Ljubljanskem zvonu* Cankarjeva črtica *Lepa Vida*, ki nima nobene povezave s kasnejšo istoimensko dramo.

⁵² V drami Bled ni neposredno omenjen. Da je drama v drugem dejanju locirana na Bled, lahko predvidevamo, ker je Ivan Cankar v tem obdobju preživel letoletje na Bledu, ta kraj mu je bil izredno pri srcu, verjetno tudi zaradi ljubljansko-cukrarno, kjer so se zbirali umetniki moderne in živeli v pomanjkanju in revščini. Nasprotje tej revščini pa je predstavljal Bled z vso svojo lepoto. Žato se je Cankar odločil na Bledu preživeti zadnje mesece svojega življenja.

⁵³ Za blejski okoliš veliko stopnjo pobožnosti dokazujejo statistični podatki ob popisih prebivalstva iz leta 1869, 1880, 1890, 1900, 1910. Skoraj vsi prebivalci so bili v tem času katoličani.

stoletja je bila množično obiskovana božja pot k jezerski materi Mariji na blejski otok, eni izmed najstarejših slovenskih Marijinih božjih poti, iz 13. stoletja.⁵⁴ Obisk romarjev je bil posebno velik ob glavnih praznikih na mali šmaren ali Marijino rojstvo⁵⁵ (8. septembra), veliki šmaren ali praznik Marijinega vnebovzvetja⁵⁶ (15. avgusta) in na praznike sv. Ane (zavetnica samostanske cerkve; 26. julija), sv. Mihaela⁵⁷ (29. septembra) in sv. Blaža⁵⁸ (3. februarja).

V književnosti o Bledu se z versko tematiko povezujejo motivi romanja, božja pot na blejsko otoško cerkev k Mariji Kraljici, češčenje Marije Kraljice,⁵⁹ zavetnice cerkve na otoku, pogansko češčenje boginje Žive na blejskem otoku in pokristjanjevanje. O poganskem čaščenju boginje Žive na blejskem otoku pripoveduje že staro ljudsko izročilo. Prav tako pa so arheološka izkopavanja, ki jih je na blejskem otoku v letih 1962–1965 vodil Center za srednjeveške študije pri Narodnem muzeju v Ljubljani, pokazala, da je bila v 8. stoletju na otoku manjša izolirana skupina, ki je tam prebivala z določenimi nameni – lahko so to verski ali kakšni drugi. Bogastvo keramike priča, da je življenje na otoku v prazgodovini trajalo neko daljše obdobje. Poznejša arheološka izkopavanja so pokazala največje število prahistoričnih najdb v kotanji pod zvonom želja, kjer so našli jame za lesene hišne stebre, kar jasno priča, da je prva krščanska cerkev deloma prekrila prostor prve prazgodovinske hiše. To gotovo ni slučajno, saj je veliko primerov, da na istem prostoru krščanski kult zamenja poganstva. Krščanstvo je marsikatero pogansko svetišče odstranilo in na njegovo mesto postavilo svoje. Arheologi so glede na to odkritje

postavili dve hipotezi – da so se prebivalci otoka v prazgodovini ukvarjali z ribolovom in da so bili na nek način povezani z religioznim dogajanjem na otoku.⁶⁰

V preteklosti so si ljudje mnoge nerazložljive naravne pojave ali nenavadne dogodke razlagali z nadnaravnim, s čudeži, z bajeslovnimi bitji. Iz tega ljudskega verovanja so nastale razne legende oz. pripovedke, ki so se ohranile v ljudskem spominu. V povezavi z Bledom je po ljudskem pripovedovanju nastalo precej legend: legenda o nastanku Blejskega jezera in otoka, o blejskem zvonu, o povodnem možu v Blejskem jezeru, o Babjem zobu nad Bledom, o Poljanski babi nad Blejsko Dobravo, o Monštranci in svečeniku na Stolu, o Zlatorogovem kraljestvu. Ljudske zgodbe so skozi stoletja izgubljale zgodovinsko verodostojnost, vendar se skozi njih zrcalijo pogledi miselnosti ljudstva v določeni dobi. V »dolgem 19. stoletju« najdemo kar nekaj književnih del, katerih pisci črpajo snov iz teh ljudskih legend.

Pisatelji in pesniki povezujejo Bled tudi z domovinsko-narodno temo in motivi, v literarnih delih postane simbol slovenstva, krepijo in budijo narodno zavest, povezujejo vero in domovino. 19. stoletje je čas oblikovanja narodne zavesti. Vrhunec predstavlja marčna revolucija leta 1848 s programom Zedinjena Slovenija. Vlogo, ki jo je imel Bled v slovenski književnosti v smislu prebujanja narodno zavednih čustev, je težko dokazati. Pisatelji in pesniki so v svojih delih povezovali Bled z narodnostjo in skušali »prebuditi« in ozavestiti narod.

Bled je v književnosti največkrat upodobljen skozi pokrajinske značilnosti. Pisatelji in pesniki opevajo naravne lepote. Nekateri občudovalci blejske pokrajine v zanosu pravijo, da kaže rajsko podobo, podobo nebes in zemlje. Bled je tako kot Triglav postal neke vrste osrednji slovenski simbol. Podoba Bleda je predvsem Blejsko jezero, ki ga krasi otok, na sredini s cerkvico med zelenjem. Jezero obdaja in obenem skriva grajska skala z gradom, zeleni griči – Straža, Osojnica – in planote – Jelovica z Babjim zobom, Pokljuka. Nad vsem tem zelenjem se v višino dvigajo sive gore, najvišji Triglav in nasproti njega Stol. »Zdi se, kakor da bi bila hotela narava skriti ta košček raja, ki se je izgubil v to solzno dolino, porastlo s trnjem in osatom; kakor da bi ga hotela le zase ohraniti, tako leži od vseh strani zavarovan v prijaznem kotliču, čigar dno napolnjujejo sinji jezerski valovi, sredi njih pa kot mal zelen čolnič z razpetimi jadri plava otoček z lepo romarsko cerkvico in par drugimi poslopji ter vstaja 20 metrov visoko nad jezersko gladino.«⁶¹ V blejsko pokrajino je vpeta globoka, pomenljiva simbolika,

⁵⁴ Kurent, *Praznično leto*, str. 184–190.

⁵⁵ »Največji shod je Mali Šmaren, patrocinij (»žeganje«) na Jezeru. Na tisoče Slovencev prihiti ne samo iz cele Kranjske, ampak tudi iz vseh sosednjih dežel: Primorske, Koroške, Štajerske. Več sto obhajancev šteje ta dan jezerska cerkev, saj po sedem duhovnikov streže dušnim potrebam že prejšnji dan od 4. ure popoldne do polnoči, na praznik sam pa že navsezgodaj v jutro dotlej, dokler kdo želi duhovne pomoči.« (Kimovec, *Bled nekdanj in sedaj*, str. 34)

⁵⁶ »Velika slovesnost je Veliki šmarni dan, 15. avgusta, ko je ob 10. uri slovesna služba božja in velik shod; prav tak shod in taka slovesnost je tudi na rožniveniško nedeljo« (prav tam, str. 35).

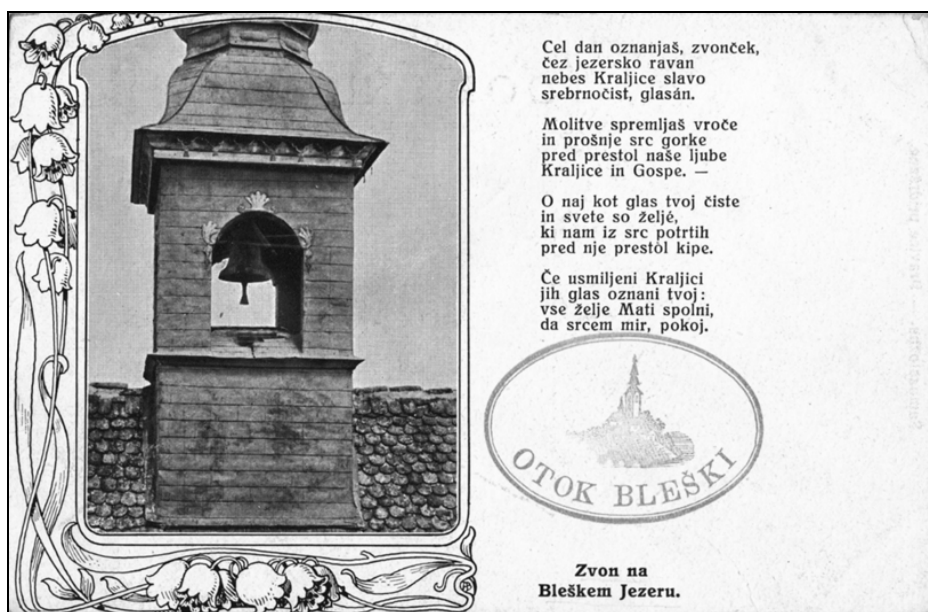
⁵⁷ »Sv. Mihaela dan 29. septembra je ob 10. uri zadnja slovesnost na Jezeru, ki jo priredi blejska župnija« (prav tam, str. 35).

⁵⁸ »Slovesna služba božja je na otoku še 3. februarja sv. Blaža dan, ko iz cele okolice prihiti ljudstvo po ledu častit čudodelnika in iskat njegov blagoslov. – Križevi terek pridejo hkrati procesije iz treh župnij: Iz Grada, z Bohinjske Bele in iz Ribnega.« (prav tam, str. 34)

⁵⁹ V književnih delih je Marija Kraljica, zavetnica otoške blejske cerkve poimenovana različno: Devica Marija, Mati Božja, Kraljica slovenskih src, Kraljica, »presvitla« Matera, Porodnica, Davidinja, jezerska Mati, Bogorodica, Madona ... Ta motiv se najpogosteje povezuje z versko temo, v nekaj primerih tudi z domovinsko-narodno, kjer se češčenje Marije poveže z narodno zavestjo.

⁶⁰ Šribar, *Blejski otok: oris zgodovine*, str. 11.

⁶¹ Kimovec, *Bled nekdanj in sedaj*, str. 7.

Razglednica z zvončkom želja iz leta 1905. Pesem na razglednici je rahlo preoblikovana pesem *Jezerski zvonček*, ki jo je leta 1908 zapisal Francišek Kimovec v knjigi *Bled*, nekdanj in sedaj (iz zasebne zbirke Leopolda Kolmana).

ki ponazarja globoko resnico sveta, bivanja in človeka. Zato jo marsikateri pesniki opevajo kot podoba življenjskega raja.⁶² Blejska pokrajina prihaja do izraza predvsem skozi motive, ki so vzeti iz narave (jezero, otok, valovi, veter, hribovja, gorovja, cvetlice), ki se nanašajo na kulturne znamenitosti (grad, cerkev, zvon, čoln) in so vzeti iz živalskega sveta (riba, labod, raca, golobica). Pojavi se tudi primerjava blejske z bohinjsko pokrajino. Motivi so večkrat uporabljeni skupaj.

Romantična podoba kraja je pogost vzrok za zaljubljanje, zato je ljubezenska tema pogosta v književnih delih o Bledu. Ljubezen človeka osreči ali pa mu povzroči trpljenje. Najhujša posledica ljubezenskega trpljenja je izguba volje do življenja in utopitev v jezeru. V zvezi s tem so zanimivi dejanski ljubezenski doživljaji in dogodki posameznih pesnikov in pisateljev, ki so različno vključeni v njihova dela.

Druga literatura

O Bledu so poleg književnikov pisali tudi razni potopisci, zgodovinarji, geografi, politiki in duhovniki. Kraj so poskušali stvarno prikazati v času taktarne dobe, skozi pokrajinske značilnosti, zgodovinska in geografska dejstva, preko verske pomembnosti kraja (predvsem zaradi božje poti na blejski otok k cerkvi Marije Kraljice). V vseh delih je prisotno povečevanje in rajsko povzdigovanje Bleda. V tabeli so kronološko urejena slovenska polliterarna dela (potopisne črtice) in neliterarna dela (zgo-

dovinski, verski, geografski, pravni spisi ...), ki so povezana z Bledom. Veliko so o Bledu objavljali tudi neslovensko pišočji avtorji.⁶³

⁶³ Že leta 1820 in 1821 je profesor ljubljanskega liceja Franz Richter v časopisu *Illyrisches Blatt* objavil nemške članke o Bledu. Leta 1848 je objavil potopisec Henrik Costa (1796–1870) knjižico *Reiseerinnerungen aus Krain*, v kateri je opisal Bled in njegovo zgodovino v poglavju *Eine Ferienreise nach Veldes und die Woche in*. Leta 1862 je izšel vodič za Bled in okolico, avtorja Arnolda Riklija, *Wegweiser zu den Umgebungen des Kurortes Veldes in Oberkrain*. Rikli je napisal veliko reklam za svoj zdraviliški turizem. Leta 1874 je izšla v Ljubljani nemška zgodovinska knjiga Augusta Dimitza, *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813: mit besonderer Rücksicht auf Kulturentwicklung*. Leta 1876 je Bled omenjen v znanem turističnem vodiču *Baedeker: Südbaiern, Tirol und Salzburg, Steirmark, Kärnten, Krain und Küstenland. Handbuch für Reisende, Leipzig*. Leta 1877 je Ludvik Germonik napisal knjigo *Curort Veldes* (Zdravilišče Bled). Leta 1885 je izšel znan vodič o Kranjski, pisca Petra Radicsa, *Führer durch Krain. Die Landeshauptstadt Laibach und die schönsten Touren in Oberkrain, Innerkrain und Unterkrain für Reisende und Einheimische: mit Ansichten von Laibach und anderen hervorragenden Orten in Oberkrain und einem Plane von Laibach*. Vodiču so priložene razglednice. Leta 1888 je začel izhajati Zdraviliški list, *Kur und Fremdenliste von Veldes*, ki je izhajal vse do leta 1922, v slovenščini in nemščini, zadnje številke tudi v srbohrvaščini. Leta 1889 je Amand Schweiger-Lerchenfeld izdal vodič *Veldes, eine Idylle aus den Julischen Alpen*. V vodiču so upodobljene tudi slike o Bledu Ladislava Benescha. Leta 1893 in 1894 je izšel nemški petnajst strani dolg prospekt *Prospect der Naturheilstalt »Mallnerbrunn« bei Veldes*, avtorja Arnolda Riklija. Leta 1903 je založnik Otto Fischer izdal nemški vodič o Bledu in okolici, *Führer durch Veldes und Umgebung*, z osmimi razglednicami o kraju. Leta 1908 je Bled opisan v nemški knjižici *Das Alpenland Krain*, ki jo je izdalo Društvo za pospeševanje tujškega prometa Bled (Framdenverkehrsverein Veldes), ustanovljeno leta 1894 kot del Zdraviliške komisije.

⁶² *Celovski zvon*, 1990, 8/27, str. 19.

Tabela 4: Kronološki prikaz drugih objav o Bledu.

LETO	AVTOR	DELO	OBJAVA	VRSTA
1845	Janez Bleiweis (19. 11. 1808–29. 11. 1881)	Spomin na Blejsko jezero	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i>	potopisna črtica ⁶⁴
1847	Lovro Pintar (L. P.) ⁶⁵ (2. 8. 1814–10. 9. 1875)	Spomín na Gorensko	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i>	poljudnoznanstveni spis
1847	Janez Bleiweis	Spominki na Gorensko	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i>	potopisna črtica ⁶⁶
1850	Janez Bleiweis	Spomín popotovanja po Štajarskim in Gorenskim	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i>	potopisna črtica ⁶⁷
1855	Peter Hitzinger (Hicinger) (29. 6. 1812–29. 8. 1867)	Z Blejskiga jezera	<i>Zgodnja danica</i>	zgodovinski spis ⁶⁸
1858	Josip Svegel (ps. J. Radonjevič)	V Bledu	<i>Slovenski glasnik</i>	potopisna črtica ⁶⁹
1858	Peter Hitzinger (29. 6. 1812–29. 8. 1867)	Bleško jezero, prelepi kraj	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i> ⁷⁰	zgodovinski spis
1859	Valentin Janežič (Anton) (19. 12. 1828–18. 9. 1869)	Bled	<i>Slovenska koleda za leto 1859</i>	»krajepisne čertice« ⁷¹
1861	Valentin Zarnik (14. 2. 1837–30. 3. 1888)	Pisma slovenskega turista	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i>	potopis ⁷²
1865	Janez Mencinger	Bohinjsko jezero in Savica	<i>Slovenski glasnik</i>	potopisni članek ⁷³
1874	Trogloodit ⁷⁴	En dan na Bledu	<i>Novice gospodarske, obrtniške in narodne</i>	potopisna črtica

⁶⁴ Janez Bleiweis v tem spisu opiše enega izmed svojih številnih obiskov na Bledu. Z družbo je bil tokrat tam 22. in 23. maja 1845. V članku se zahvali slepemu Juriju in družbi, ker sta jih razveseljevala s petjem lepih kranjskih pesmi.

⁶⁵ Glede na razrešitve kratic avtorjev iz listkovnega kataloga kratic in psevdonimov na oddelku Slovenske bibliografije v NUK-u predvidevam, da je avtor članka Lovro Pintar. Bil je nabožni pisatelj, sadjar in politik, leta 1847 je živel v Radovljici kot začasni upokojenec, leto kasneje je tam ustanovil slovenski klub. (Pirjevec, Pintar, *SBL*, str. 343–344) V članku avtor pove, da njegov namen ni popisovati lepote Bleda, ampak pohvaliti tamkajšnje šole (skoraj vse fare v Blejskem kantonu imajo svojo šolo) in blejske kmete (zemljišča blejskega kantona so najbolj obdelana).

⁶⁶ Janez Bleiweis opiše potovanje na Bled in v Bohinj. Pokritizira cesto od Lesc do Blejskega jezera, pohvali gostilno Petran, kranjske pevce (Jurja), občuduje cerkev Marije Kraljice, pokritizira tamkajšnjega oglarja in ministranta. Nekaj besed nameni tudi blejskim toplicam.

⁶⁷ Janez Bleiweis opiše potovanje na Štajersko (Celje, Trbovlje, Rimske toplice) in Gorenjsko. Vsako leto obiše Bled, zato ga tudi to leto ni izpustil. Šel je z dunajskim zdravnikom Gruberjem, ki navede šest popravil, ki bi jih morali izvesti Blejci, da bi bil kraj še lepši.

⁶⁸ Hitzinger opiše zgodovino blejske otoške cerkve, »prečiste Device, neomadežane Kraljice Marije« (*Zgodnja danica*, 1855, 8/1, str. 4).

⁶⁹ Svegel na treh straneh opisuje lepote Bleda in okolice, opeva kraj, na koncu pa doda še pripovedko o zvonu v Blejskem jezeru. Namen njegovega pisanja je, da bi bralci spoznali ta prelepi kraj, saj »... le malo, ali vsaj premalo se še pozná naj žlahniši biser kranjske dežele, bleški kraj« (*Slovenski glasnik*, 1858, 1/8, str. 128).

⁷⁰ Isti članek, Bleško jezero, prelepi kraj, se nahaja v Hitzingerjevem *Domačem koledarju Slovenskem za navadno leto 1859*, str. 53. V *Novicah* (1859, str. 339) avtor članka ni podpisan, vendar avtorstvo pripisujemo Petru Hitzingerju, kar je razvidno v *Domačem koledarju*. Članek opisuje zgodovino otoške cerkve, leto 1813, ko so blejske žene branile zaklade te cerkve pred francoskim davkarjem. Opiše zgodovino blejskega gradu in toplice.

⁷¹ Janežič v članku popisuje Bled z geografskega vidika. Najprej skozi staro ljudsko pravljico opiše nastanek Blejskega jezera in otoka in legendo o zvonu. Geografsko opiše Blejsko jezero (globino, širino, pritoke, odtok ...), okoliške hribe, gorovja, vasi, otok. Zaključí z romanjem na otok k Mariji Kraljici.

⁷² V Pismih slovenskega turista Zarnik popisuje svoja popotovanja po Radovljici, Kamni Gorici, Kropi, Trziču, Kranju, Trstu, Soči, Krasu, Notranjski, Cerknici. Radovljico obiše 8. avgusta 1861, ko se udeleži tudi shoda na Bledu, vendar o tem ne piše. Ne navdušuje se nad izjavo nekega nemškega profesorja, ki kritizira Blejsko jezero in Bohinj. Zdi se mu, da je Nmec krivičen do Bleda in Bohinja, ker je sovražnik slovenstva. Če bi imel Blejsko jezero v Hessen-Darmstadtu, bi ga verjetno hvalil. Edina stvar, ki jo Nmec pohvali, so »zale Gorenjke, ki prekašajo še hčere Thunseldine.« (Zarnik, *Dr. Valentina Zarnikovih zbranih spisov*, str. 125, 166).

⁷³ Mencingerjev spis Bohinjsko jezero in Savica je potopisni članek. Janez Logar v opombah k *Zbranemu delu 1* označi delo kot »poetični opis domačega kraja in njegovih lepote«. (Mencinger, *Zbrano delo 1*, str. 372) Pisatelj popisuje kraj Bohinj, slap Savico. Zanimiva je primerjava Bohinjskega jezera z Blejskim: »Blejsko jezero je podoba življenja, Bohinjsko podoba večnosti. Če veslaš po Blejskem jezeru, bodisi še tako otožen in življenja sit, reči boš moral, da je življenje vendarle lepo. Če se pa oziraš po Bohinjskem jezeru, tesno ti bo pri srcu in zdihnil boš: Kako mala stvar je človek!« (prav tam, str. 307).

⁷⁴ Avtor se je podpisal s psevdonom Trogloodit, ki v listkovnem katalogu kratic in psevdonimov na oddelku Slovenska bibliografija v NUK-u ni razrešen. V *Novicah* je spis uvrščen pod razdelek »potopisne črtice« (*Novice*, 1874, 32/27, str. 213). Avtor v spisu popisuje vtise, ki jih vzame popotnik s seboj po enodnevnem izletu na Bled. Bralca popelje iz Ljubljane z vlakom do Lesc in peš do Blejskega jezera. Pokrepča se v Luisenbadu, kjer mu postreže gospodinja Peternelka. Sledi sprehod ob bregu jezera do Mlina k Petranu, nato stopi v ladjo in se pelje na otok. Občinska cesta, ki pelje od jezera do župne cerkve na Bledu, je nemogoča in nevarna, za kar avtor krivi župana Westra. Kljub nevšečnostim popotnik ponoči zaspi in sanja o prigodah, Bled označi za »rajski« (prav tam, str. 213–214).

1874	nepodpisani	Bledsko jezero	<i>Vrtec</i>	potopisna črtica ⁷⁵
1880	Josip Lavtizar (tudi Jožef) (12. 12. 1851–20. 11. 1943)	Bled	<i>Kmetijske in rokodelske novice</i>	zgodovinska črtica ⁷⁶
1881	nepodpisani	Pravda za bleško jezero	<i>Slovenski pravnik</i>	pravni spis ⁷⁷
1881	Simon Rutar (12. 10. 1851–3. 5. 1903)	Slovenske pripovedi o jezerih	<i>Ljubljanski zvon</i>	narodopisni spis ⁷⁸
1882	Evgen Lah (15. 8. 1858–2. 2. 1930)	Nekoliko o kranjskih jezerih	<i>Ljubljanski zvon</i>	geografski spis ⁷⁹
1883	August Dimitz (16. 8. 1827–10. 12. 1886), prevajalec Josip Cimperman (19. 2. 1847–5. 5. 1893)	<i>Habsburžani v deželi Kranjskeje 1282–1882. Slavnosten spis ob godovanji šestoletnice od združitve Kranjske zemlje z Avstrijo</i>	Založila tiskarna I. Kleinmayr in F. Bamberg.	zgodovinska knjiga ⁸⁰
1885	Ivan Hribar (19. 9. 1851–18. 4. 1941)	Bleško jezero	<i>Slovan</i>	potopisna črtica ⁸¹
1885	Ivan Franke (16. 5. 1841–15. 10. 1927)	Umetniške starine po Gorenjskem: II. Bohinjska dolina in Bled	<i>Ljubljanski zvon</i>	umetnostno- zgodovinski spis ⁸²
1886	Prežigalski ⁸³	Romarska cerkev na otoku Blejskega jezera	<i>Slovenski gospodar</i>	verski spis
1897	Josip Lavtizar (tudi Jožef)	<i>Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolica</i>	Izšla v Ljubljani, tiskala R. Miliceva tiskarna.	zgodovinska knjiga
1899	Franciscus Carman	<i>Božja pot Matere Božje na Blejskem jezeru</i>	Založil Anton Turk.	»spis nabožnega in zgodovinskega obsega« ⁸⁴

⁷⁵ Kratka potopisna črtica, v kateri pisec opeva lepote Bleda. Opiše jezero, otok, grad, zaselke ob jezeru. Pravi, da je glavna gostilna Petranova, največ tujcev pride iz Trsta in Gorice, Bled oživi v nedeljah in praznikih, ko ob jezeru mrgoli gosposkega sveta, po jezeru pa čolni s pojočimi Slovenci.

⁷⁶ Lavtizar delo podnaslovi z »zgodovinsko črtico«. Povzame jo iz dveh virov (Valvasorja in Dimitza). Črtico začne z Rimljani, ki naj bi poseljevali to območje. Nadaljuje z briksenskimi škofi. Omeni turške vpade, strahovit potres na Kranjskem leta 1511 (takrat se je podrl blejski grad), kmečke upore v 16. stoletju zoper plemenitaše in graščake (vodja kmet Kalander), čas luteranstva na Kranjskem. Opiše čas francoske dobe na Bledu, kako je hotela francoska vlada izprazniti cerkvene zaklade, čemur so se uprli blejski vaščani. Črtico zaključuje z omembo, da je bil na Bledu rojen tudi Blaž Kumerdej, prvi ravnatelj normalke v Ljubljani, voditelj kranjskega šolstva, duhovnik in pisatelj.

⁷⁷ V *Slovenskem pravniku* je objavljena naslednja pravda: finančna prokuratura v Ljubljani je vložila 14. maja 1878 tožbo proti Viktorju Ruardu (zastopal ga je odvetnik I. Brolich), graščaku na Bledu, zaradi javne rabe Blejskega jezera oz. nepriznanja Ruarda Blejskega jezera kot »javnega blaga«. Viktor Ruard si je namreč lastil pravice do jezera, odkar je leta 1858 kupil blejsko gospostvo. Tožba se je zaključila 10. februarja 1881 v deželni sodnji in 27. junija 1881 z odločbo graškega nadsodišča v prid tožnega.

⁷⁸ Simon Rutar je bil zgodovinar, arheolog, geograf, etnolog. Slovenske pripovedi o jezerih je »narodopisni spis«, v katerem je zbral pripovedi o nastanku različnih jezer in jih interpretiral. Piše o Vrbskem, Blejskem, Rabeljskem, Cerkniskem jezeru. »Vse spomine je narod predrugačil in po svoje preustrojil. Skoro vsakej pripovedi je dal poučno-verski značaj in zavil v njo pobožni nauk, da se ne sme šaliti s svetimi rečmi in z zapovedmi sv. cerkve. Na tak način se je marsikatera pripoved o jezerih združila z legendami o Mariji Devici.« (*Ljubljanski zvon*, 1881, 1/11, str. 684)

⁷⁹ Evgen Lah v članku opisuje geografske značilnosti kranjskih jezer. Primerja Belopeško, Bohinjsko, Blejsko in Cerknisko jezero.

⁸⁰ Na to zgodovinsko knjigo Dimitza o Kranjski se sklicujejo marsikateri poznejši zgodovinarji, npr. Josip Lavtizar.

⁸¹ Ivan Hribar opiše obisk Bleda na nedeljo ali praznik. Od odprtja gorenjske železnice se vedno več izletnikov odloči obiskati Bled. Na Bled prihaja vedno več tujcev (Angleži, Rusi, Francozi, Nemci, Američani, Čehi, Hrvati).

⁸² Ivan Franke v svojem članku Umetniške starine po Gorenjskem v drugem poglavju popiše umetnine za bohinjsko dolino in Bled. V petem in šestem podpoglavju opiše blejske spomenike: cerkev sv. Martina na Bledu, blejsko otoško cerkev.

⁸³ Pseudonim Prežigalski ni razrešen v listkovnem katalogu kratic in psevdonimov na oddelku Slovenske bibliografije v NUK-u. Spis Romarska cerkev na otoku Blejskega jezera je v *Slovenskem gospodarju* uvrščen pod rubriko »za poduk in kratek čas«.

⁸⁴ Knjižico je založnik Anton Turk označil kot »spis nabožnega in zgodovinskega obsega« (Carman, *Božja pot*, str. 5). To je četrta izdaja. Prva je izšla že leta 1874. Takrat je obsegala manj strani (18).

1902	Frančišek (Fran) Rojc (17. 3. 1867–5. 7. 1939)	Bled	<i>Zvonček</i>	krajepisna črtica ⁸⁵
1902	urednik Anton Mikuš (3. 1. 1858–26. 9. 1933), pisec Janko Mlakar (25. 6. 1874–11. 8. 1953)	<i>Bled in okolica</i>	Založila Blejska občina v Ljubljani.	potopisna knjiga
1902	Franc Pokorn (20. 9. 1861–18. 5. 1940)	O jurisdikciji nad cerkvijo Matere božje na blejskem otoku in nad ondotno proštijo	<i>Izvestja muzejskega društva za Kranjsko</i>	zgodovinski spis ⁸⁶
1904	Franc Pokorn	Doneski k zgodovini Bleda in okolice	<i>Izvestja muzejskega društva za Kranjsko</i>	zgodovinski spis ⁸⁷
1908	Frančišek Kimovec	<i>Bled, nekdanj in sedaj</i>	Izdala Katoliška tiskarna v Ljubljani.	zgodovinska knjige
1917	Josip Mal (22. 12. 1884–29. 8. 1978)	Cerkev na otoku in izsušitev Blejskega jezera	<i>Dom in svet</i>	zgodovinski spis ⁸⁸

Potopisci opisujejo Bled na podoben način. Opevajo lepote narave, podobo kraja, jezera, otoka s cerkvico, gradu ... Popisujejo svoje obiske in doživljanja na Bledu. Na tak način Bled predstavijo Janez Bleiweis, Josip Švegel, Valentin Janežič, Janez Mencinger, Ivan Hribar, Valentin Zarnik, Frančišek Rojc, Janko Mlakar. Potem so tu še verski, geografski, poljudnoznanstveni in zgodovinski spisi. Zgodovinske članke o Bledu so pisali Josip Lavtizar,

Peter Hitzinger, Josip Mal, Franc Pokorn, Ivan Franke. Povzemali so po Dimitzu, Valvazorju, Linhartu.

V času »dolgega 19. stoletja« so o Bledu izšle štiri slovenske knjige: *Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolica* (1897) pisca Josipa Lavtizarja, *Božja pot Matere Božje na Blejskem jezeru* (1899) pisca Franciscusa Čarmana, *Bled in okolica* (1902) pisca Janka Mlakarja in urednika Antona Mikuša, *Bled nekdanj in sedaj* (1908) pisca Frančiška Kimovca.

Zgodovinsko knjigo *Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolica* (1897) je napisal Josip Lavtizar, kjer je zgodovina Bleda opisana v desetem poglavju,⁸⁹ zgodovina blejske župnijske cerkve sv. Martina, naštevanje dotedanjih štiriindvajsetih župnikov in petnajstih zvonov iz blejske župnije. Predstavi zgodovino blejskega otoka, začne s templjem boginje Žive iz poganskih časov, nadaljuje z letom 1004, ko postane zgodovina otoka povezana z Briksnom. Piše tudi o blejskem gradu, turških vpadih in znamenitem Herbardu Turjaškem ter kapei sv. Ingenuina in Albuina na gradu. Predstavi tudi zgodovino podružnične cerkvice Marije Kraljice na otoku in pravljico o zvonu želja. Gradivo za to zgodovinsko knjigo je Lavtizar nabiral sam, obiskoval in ogledoval si je cerkve in zvonove. Leta 1896 se je na Bledu spoznal z bogoslovnim profesorjem, strokovnjakom za zvonoslovje, Janezom Fahrngruberjem, s katerim sta si skupaj ogledala nekatere zvonove v blejski okolici. Nekaj je povzel iz dela Ivana Šašlja, ki je popisal več zvonov v *Zgodovinskem zborniku* leta 1889 in 1890. »Da namreč delo ni postalo preveč suhoparno, dodal sem povsod nekoliko zgodovine: O začetku župnij, o bolj važnih

⁸⁵ Rojc je v *Zvoniku* začel z objavami »krajepisnih črtic«. S prvo tako črtico je opisal Bled, ker je splošno znano, »da je Bled najlepši kraj ali cvet in biser slovenske domovine« (*Zvonček*, 1902, 3/9, str. 176). Potopis začena z opisom poti iz Radovljice skozi Lesce na Bled. Pripovedovalec opisuje lepote pokrajine, jezera, razgled z blejskega gradu. Blejsko lepoto povezuje z domovinskimi čustvi. »A ta omamljiva prirodna lepota naše domovine niso le varljive sanje, ampak vesela resnica. Zato moramo le ponosni biti, da imamo tako domovino in odslej, ko jo bolje poznamo, jo moramo ljubiti in delati zanjo še srčneje in še požrtvovalneje!« (prav tam, str. 179). Popiše znano božjo pot Matere božje na blejskem otoku. Doda še pravljico o potopljenem zvonu. Zaključí s povabilom bralca, naj obiše Bled.

⁸⁶ Franc Pokorn napiše zgodovinski članek o jurisdikciji nad blejsko otoško cerkvijo po arhivskih podatkih iz Briksna. Začne z letom 1004, z interpretacijo darovnice Henrika II., konča pa leta 1688, ko pride do miru med briksenskim (Janez Frančišek) in ljubljanskim (Žiga grof Herberstein) škofom. Zedinita se tako, da otok pripade ljubljanski škofiji, briksenski škofje imajo pravico v cerkvi rabiti »pontificalia« kakor doma (Pokorn, Doneski, str. 85–92).

⁸⁷ Franc Pokorn opiše blejsko zgodovino od časa, ko so bili blejski gospodarji briksenski škofje. Pregledal je akte v Briksnu (prvi zvezek »Registatur«) od leta 1583 do 1608. Glede na vire je opisal zgodovino Bleda v tem času.

⁸⁸ Zgodovinar Josip Mal je napisal zgodovinski članek po arhivskih virih. Piše o času vladanja cesarja Jožefa II. in o tem, kako so njegove reforme vplivale na odločitve o cerkvi na blejskem otoku. Takratni blejski oskrbnik Ignacij Novak je sprejel vrsto odločitev, z namenom rešiti cerkev pred zaprtjem. Ena izmed idej je bila tudi izsušitev Blejskega jezera ali povezava otoka in zunanjšega brega z mostom, da bi s tem preprečili nesrečne utopitve v jezeru.

⁸⁹ Lavtizar za Bled uporabi ime »Grad« (Lavtizar, *Zgodovina župnij*, str. 62).

dogodkih, o župnikih, semtrtje kako ljudsko pravljico itd. Zahvalo izrekam na tem mestu vsem častitim cerkvenim predstojnikom za ustmene ali pismene podatke. Ako zasledijo zgodovinarji in starinoslovci kako pomoto, naj jo blagovoljno popravijo in obveste, da postane knjižica zanesljiva podlaga daljšemu raziskovanju.«⁹⁰

Prvo slovensko knjižico o jezerski božji poti, *Božja pot Matere Božje na Blejskem jezeru* (1899),⁹¹ je napisal vojni kurat Franciscus Čarman. Začne se s prvo Huebertovo kitico pesmi Bléško jezero. Avtor opiše lepote Bleda. »Komu se ne širi srce, ko sliši o krasnem Bledu in o biseru njegovem – blejskem jezeru. Kdor je bil tako srečen in je ta kraj z lastnimi očmi občudoval, je moral pač priznati s pesnikom,

Podobica Bleda iz 19. stoletja »Sv. Devica Marija na Blejskim jezeru pri toplicah na Gorenskem« (iz zasebne zbirke Leopolda Kolmana).

⁹⁰ Lavtižar, *Zgodovina župnij*, str. 3.

⁹¹ Knjižica z izdajo tega leta je že četrti ponatis. Čarman je bil ob tej izdaji že mrtev. Prvi ponatis je izšel osemnajst let prej, torej leta 1881 in je obsegal manj strani. K četrti izdaji je gradivo dodajal založnik Anton Turk, črpal je iz Valvasorjeve *Kronike*, Dimitzeve *Geschichte Krains*, Lavtižarjeve *Zgodovine župnij*, Hubadovih »*Junakov*«. Turk imenuje knjižico »spis nabožnega in zgodovinskega obsega«. (Čarman, *Božja pot*, str. 1)

da 'kraj ta je podoba raja'.⁹² Pisec popisuje naravo, pot do Bleda, okolico, grad, jezero, otok, cerkev sv. Martina, Prešernov spomenik, toplice, otoško cerkev, zvon želja, spomenik Lurške Matere Božje na otoku (postavil ga je knez Windischgrätz leta 1893 v spomin svoji pokojni soprogi). Knjižica je pobožna, namenjena romarjem. Pisec nagovarja vernike, naj pridejo k Mariji na otok po tolažbo in molitev, saj ona usliši vse prošnje. Popiše notranjost otoške cerkvice in cerkvene zvonove. Krizni časi za otoško cerkev so bili predvsem v dobi Jožefa II. in v času Ilirskih provinc na Bledu. Vključena je zgodba o pregonu Francozov oz. o junaških Blejkah. Knjižica se zaključuje z zgodbo, kako je po ljudskem izročilu nastalo Blejsko jezero in otok. Dodana je še Pripovedka o zvonu v Blejskem jezeru, ki jo je leta 1858 napisal Josip Švegel ter romarska pesem *Devici Mariji na Blejskem jezeru*. Za konec avtor bralca opomni, »o kristjan, obiskavši ta sveti kraj, ne zabi v srčni molitvi priporočiti se Mariji, potožiti jej svoje reve in nadloge in jo prositi za svoje ljube, katere si ostavlja doma.«⁹³

Prva slovenska potopisna knjiga o Bledu je *Bled in okolica* (1902). Urednik je Anton Mikuš, pisec potopisnega dela pa potopisec Janko Mlakar. Avtor popelje bralca na izlet na Bled, pogledat »najlepši biser mile naše domovine.«⁹⁴ Opisuje ga kot rajski kraj, spomni se na Prešerna, ki ga je označil kot »podobo raja«. Bralca popelje od železniške postaje v Lescah z vozom proti Bledu. Na poti opisuje lepote kraja. Navdušen je nad Blejskim jezerom. »Zares, prekrasno si, Blejsko jezero! Podobno si blesketajočemu se briljantu, vdolanemu v širok zlat prstan. Obdaja te krasen venec priprostih hišic, ličnih vil in ponosnih palač, nad teboj straži na strmi skali Blejski grad, mirno se vzdiguje iz tvojih bistrih valov zeleni otok s prijazno cerkvico, nad teboj pa 'v dnu zad stoje snežnikov velikani'; varno pač počivaš v njih vznožju!«⁹⁵ Poseže v blejsko zgodovino, v čas bivanja Rimljanov in kasneje Slovanov. V knjižici razberemo tudi, kakšna je podoba Bleda konec 19. stoletja. »Bled je v novejšem času svetovnoznano letovišče. Borne kočice so se umaknile modernim hotelom in lepim vilam. Ako si še tako razvajen, tu ne pogrešaj ničesar. Hoteli in gostilnice tekmujejo med seboj, katera ti bolje postreže. V mnogih vilah so lepa stanovanja na razpolago, in tudi za zabavo je dobro poskrbljeno. Veselice, koncerti in različne igre so na dnevnem redu. Ako torej iščeš v poletnih mesecih čvrstega zraka, prirodnih krasot in zabave, najdeš tu vsega v obilici. Pa tudi bolehní najdejo tu utehe in zdravja. Celó v zimskih mesecih je krasno na Bledu. Jezero zamrzne tako globoko, da vozijo

⁹² Prav tam.

⁹³ Prav tam, str. 24.

⁹⁴ Mikuš, *Bled in okolica*, str. 2.

⁹⁵ Prav tam, str. 7.

težke tovore čez, in led je tako čist in pozoren kakor poleti voda. Kako veselje je takrat, na drsaličah švi-gati po širnem jezeru! Kako je zrak čist in svež, kako toplo je solnce in kako krasno se blešče v njegovih žarkih v sneg in led vkovani gorski velikani! Ni torej čuda, da prihaja na Bled od leta do leta več tujcev zlasti v poletnem času, čeprav se doslej ni delalo skoraj nič reklame. Vsakdo je zadovoljen tukaj, in najbolj razvajen pisatelj prirode se naslaja tu z no-vimi, nepričakovanimi užitki.«⁹⁶ Nato popelje bralca po poti okoli jezera, kjer občuduje in popisuje lepote okolice. Povzpne se na blejski grad, popiše razgled. Ob koncu se osveži v jezeru in odpelje s čolnom na otok. Tam si pogleda cerkvico, »proštijo« in »staro šolo«, se vpiše v spominsko knjigo in od-pelje nazaj. Nato opiše še blejsko okolico. Proti koncu bralca popelje na »sprehod po Karavankah«, saj po njegovem ne izkusiš »Kranjske«, če se ne povzpneš tudi visoko v gore. Svoj obisk in potopis zaključí z vzponom na Triglav, »kraljem slovanskih gora«.

Za »prijatelje slovenskega raja« je Francišek Kimovec⁹⁷ napisal knjigo *Bled nekdanj in sedaj* (1908).⁹⁸ Knjiga je prikaz zanimivosti iz blejske zgodovine in popis lepote Bleda in okolice. V sedmih poglavjih je opisana topografija Bleda in okolice, zgodovina blejskega gospostva, zgodovina otoka in božje poti, zgodovina župnije in župnijske cerkve sv. Martina, letovišče in zdravilišče, Bled skozi sedem pesmi. Vsi pisci v »dolgem 19. stoletju« opevajo Bled kot »podo-bo raja«, navezujejo se na Prešernove verze iz *Krsta pri Savici* in Kimovec ni nič drugačen. »In podoba raja je Stvarnik podaril tebi, preljuba domovina; tebi, drago slovensko ljudstvo, je dal ne-izrečeno lepi Bled; gotovo s tem namenom, da bi se ti ob pogledu na podobo podobe, slabe sence, dvi-gala hrepeneče oko kvišku, odkoder je izšel ta odsev večnolepega raja.«⁹⁹ Zgodovino Bleda predstavi zelo podrobno od leta 1004 dalje do 1908. Opiše tudi ljudske zgodbe: o nastanku Blejskega jezera, pri-povedko o zvonu želja, zgodbo o junaških Blejkah, ki so pregnale Francoze z Bleda. Konec knjige popestri s pesmimi o Bledu, interpretira Prešernovo pesnitev *Krst pri Savici*, objavi Praprotnikovo pesem Pozdrav, pesem Devici Mariji na Blejskem jezeru, pesem o zvonu Jezerski zvonček, pesem Marija, Slovencev Kraljica.

⁹⁶ Prav tam, str. 7.

⁹⁷ Francišek Kimovec je bil blejski kaplan v letih 1902–1905. Postal je ugleden član duhovništva ljubljanske škofije. Kaplanoval je v času zidanja nove cerkve sv. Martina (1904), pomagal je z nasveti župniku Janezu Oblaku pri opremi, okrasitvi, poslikavi cerkve. Na Bled je prišel umirat zaradi slabih pljuč, vendar se je pozdravil, postal stalni prošt in dočakal šestinosemdeset let starosti. Umril je leta 1947 (Gornik, *Zgodovina blejske župnije*, str. 107).

⁹⁸ Knjiga je izšla tudi v nemškem jeziku: *Veldes einst und jetzt*.

⁹⁹ Kimovec, *Bled nekdanj in sedaj*, str. 3.

Zaključek

Slovenske literature o Bledu v dobi »dolgega 19. stoletja« je veliko. S tem prvim delom zaključujem pregled obsežnega korpusa. V drugem delu bo podana podrobnejša motivno-tematska analiza obdelanih književnih del o Bledu iz tega obdobja, ki bo pokazala tipične motive, ki so jih pisci povezovali z Bledom. V svojih delih so pisci predvsem opevali lepote blejske pokrajine. Najpogostejši motiv je Blejsko jezero, sledijo mu blejski otok z otoško cerkvijo in zvončkom želja ter čoln. Manj pogosti motivi so blejski grad. Labodi, ribice v jezeru in fижakarji so motivni drobci. Motivi so vzeti iz slovenske, predvsem blejske zgodovine, iz ljudskega izročila in tradicije ter iz časa življenja avtorjev. V zvezi z ljudskim izročilom se pojavijo motivi po-vodnega moža, črne vdove in potopljenega zvona. Motivi in teme so povezani s krščansko tradicijo, predvsem s češčenjem Marije Kraljice in romarji na blejski otok. Pogosta je aktualizacija starega izročila o poganskem templju boginje Žive na otoku in pokristjanjevanju teh predelov. Bled se povezuje z domovinsko-narodno temo. Pisci te dobe skušajo vzbuditi v bralstvu rodoljubna čustva. V času slovenske moderne pa je precej književnih del o Bledu povezanih predvsem z ljubezensko in osebnoizpo-vedno tematiko, v ozadje se pomakneta verska in narodnostna tematika.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Nadškofijski arhiv Ljubljana

Avsenak, Ivan: Na blejskem jezeru. Domače va-je. 1902/03, št. 33, str. 676–677.

Kogovšek, Ivan: Na blejskem jezeru. Domače vaje. 1899/1900, 30/18, str. 273–374.

Soklič, Jakob (J. Darko): Materi Božji na Blej-skem jezeru. Domače vaje. 1911/12, 42/18, str. 589–594.

Šentvidski, Janko (Kunovar): Slovo od Bleda 31. avg. 1881. Domače vaje. 1881/ 82, 12/3, str. 17–18.

Vodnik, Anton: Svetli večeri: I. Ob blejskem jezeru. Domače vaje. 1916/17, 47/9, str. 183–184.

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani

Listkovni katalog kratic in psevdonimov na od-delku za Slovensko bibliografijo.

ZASEBNE ZBIRKE

Zasebna zbirka razglednic, fotografij in podobnic zbiratelja Leopolda Kolmana iz Zasipa pri Bledu.

Zasebna zbirka knjig iz 19. stoletja zbiratelja Antona Zupana iz Gorij pri Bledu.

ČASOPISI

Bledsko jezero. *Vrtec*, 1874, 4/8, str. 126–127.

Bleiweis, Janez: Spomin na Blejsko jezero. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1845, 3/28, str. 111.

Bleiweis, Janez: Spomin popotovanja po Štajerskim in Gorenskim. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1850, 8/44, str. 184–185.

Bleiweis, Janez: Spominki na Gorenško. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1847, 5/25–28, str. 100, 103–104, 108, 112.

Bohinjske črtice. *Slovenec*, 1889, 17, str. 30–32, 34, 36, 42–44.

Cankar, Izidor: Obiski. *Dom in svet*, 1911, št. 1, str. 30–317.

D. S.: Bled in okolica: s slikami. *Dom in svet*, 1902, 15/6, str. 374.

Dostal, Josip: Bled. *Domoljub*, 1906, 19/29, str. 457.

Družba sv. Cirila in Metoda, redna IV. velika skupščina na Bledu dne 8. avgusta 1889. *Slovenec*, 23. avgust 1889, 17, str. 192.

Ekert, František: Večer na bleškem jezeru. *Slovenec*, 26. november 1888, 16, str. 272.

Engelmann, Kristian: Marii Devici na Blejskem jezeru. *Zgodnja danica*, 1866, 19/28, str. 223–224.

Funtek, Anton: O besedilu slovenskih popularnih pesmi. *Ljubljanski zvon*, 1922, 42/11.

Funtek, Anton: Utopljeni zvon. *Ljubljanski zvon*, 1855, 5/3, str. 159–160.

Gaberšek, Ivan, in Benjamin Ipavec: Bled. *Učiteljski tovariš*, 1878, 18/9, priloga, str. 2.

Gaberšek, Ivan: Bled. *Vrtec*, 1874, 4/4, str. 61.

Gangl, Engelbert: Na Gorenjskem. *Dom in svet*, 1896, 9/17, str. 739.

Govekar, Fran: »Še danes!«. *Slovenski narod*, 1919, 52/206, 209, str. 1–2.

Hitzinger, Peter: Bleško jezero, prelepi kraj. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1858, 16/43, str. 339–340.

Hitzinger, Peter: Z Blejskiga jezera. *Zgodnja danica*, 1855, 8/1, str. 4.

Hribar, Ivan: Bleško jezero. *Slovan*, 1885, 2/4, str. 44–45, 49–50.

Hueber, Kajetan R.: Bleško jezero. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1848, 6/10, str. 37.

Hueber, Kajetan R.: Bleško jezero. *Vedež*, 1849, 2/22, str. 169.

Iz Bleda po velikem Šmarnu. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1862, 20/35, str. 295–297.

Iz Bleda. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1858, XVI/36, str. 286.

Iz okolice blejskega jezera na Gorenskem. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1862, 20/32, str. 269.

Jeraj, Vida: Spomini. *Vesna*, 20. 4. 1893, 2/4, str. 53.

Jožef Zazula: Na blejskem jezeru. *Dom in svet*, 1899, 12/18, str. 558.

Kessler Albreht, Vera: Na Bledu. *Svoboda*, 1919, 1/6, str. 99.

Kette, Dragotin: Na blejskem otoku. *Ljubljanski zvon*, 1896, 16/5, str. 265–266.

Krek, Frančišek: Dva prizora iz Bleda. *Vrtec*, 1883, 13/10, str. 145–146.

Krek, Frančišek: Večer na jezeru. *Vrtec*, 1889, 19/9, str. 146.

Lah, Evgen: Nekoliko k kranjskih jezerih. *Ljubljanski zvon*, 1882, 2/12, str. 746–750.

Lavtižar, Josip: Bled – zgodovinska črtica po Valvasorju in Dimitzu. *Novice gospodarske, obrtniške in narodne*, 1880, 3/9, 10, str. 177–180, 204–208.

Lavtižar, Josip: Bled. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1880, 38/30, 31, str. 249, 241.

Lotrič, Matevž: Na blejskem jezeru. *Drobtinice za leto 1869*, 1869, 20, str. 314.

M. H.: Na bledskom jezeru. *Slovanski svet*, 1894, 7/5, str. 87.

Mal, Josip: Cerkev na otoku in izsušitev Blejskega jezera. *Dom in svet*, 1917, 30/3, 4, str. 114–118.

Mandelc, Valentin: Strahovi. *Ljubljanski zvon*, 1888, 8/4, str. 253–254.

Mencinger, Janez: Skušnjave in skušnje. *Slovenski glasnik*, 1. 5. 1865.

Meško, Ksaver: Blejsko jezero. *Glas naroda*, 28. maj 1918, 26, str. 125.

Murn, Josip (Aleksandrov): Na blejskem otoku. *Ljubljanski zvon*, 1899, 19/3, str. 172.

Na Bled! *Učiteljski tovariš*, 1901, 41/14, str. 118–119.

Obad, Zofka: Z Bleda v Trst na Ricmanje. *Edinost*, 1908, 33/47, str. 5, 10.

Od bleškega jezera. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1862, 20/35, str. 297–298.

Od Bleškiga jezera. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1852, 10/147, str. 188.

Pesjak, Luiza: Bled. *Besednik*, 1874, 6/2, str. 13.

Pintar, Lovro (L. P.): Spomin na Gorenško. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1847, 5/44, str. 176.

Podržaj, Ivan (Ivogorski): Na Bleškem jezeru. *Zora*, Ljubljana, 1895, 1/2, str. 49.

Poljanec, Ljudmila (M. P. Nataša): Spomini z Bleda. *Ljubljanski zvon*, 1903, 23/8, str. 513–514.

Praprotnik, Andrej: Črtice iz mojega življenja. *Učiteljski tovariš*, 1875, 35/14, str. 236–245.

Praprotnik, Andrej: Gorenško. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1860, 18/30, str. 237.

Praprotnik, Andrej: Noč na Bleškem jezeru. *Glasnik slovenskega slovstva*, 1854, zv. 1, str. 2.

- Pravda za bleško jezero. *Slovenski pravnik*, 1881, 1/8, 10, str. 231–240, 300–301; 1882, 2/4, str. 103–104.
- Preširnov spomenik na Bledu. *Ljubljanski zvon*, 1883, 3/8.
- Prižigalec: Moj sprehod z Bleda v Vrbo, k Prešernovemu domu, 5. julija 1886. *Slovenec*, 1886, 14/157–158.
- Remec, Alojzij (Štefan Poljanec): Na Bledu. *Domači prijatelj: vydrov mesečnik*, 1909, 6/12, str. 313.
- Rojc, Frančišek: Bled. *Zvonček*, 1902, 3/9, 10, str. 177–180, 204–208.
- Romarska cerkev na otoku Blejskega jezera. *Slovenski gospodar*, 1886, 20/30, 31, str. 237–238, 246.
- Rutar, Simon: Slovenske pripovedi o jezerih. *Ljubljanski zvon*, 1881, 1/11, str. 681–687.
- S.: Misli g. Jeremije Tožnika v Dolgi vasi. *Zvon*, 1879, 5/14–17.
- S.: Ponedeljsko pismo. *Slovenski narod*. Ljubljana, 28. julij 1890, 23/171.
- Soklič, Jakob: Na blejskem otoku. *Vrtec*, 1915, 45/10, str. 167.
- Soklič, Jakob: Romarji na blejskem otoku. *Angelček*, Priloga Vrta, 1915, 23/10, str. 159.
- Strnad, Marica: Na blejskem otoku. *Slovenka*, 1898, 2/1, str. 1.
- Sušnik, Anton: Na bleškem otoku. *Slovenec*, 14. avgust 1890, 18/186.
- Sušnik, Anton: Srečna vrnitev. *Dom in svet*, 1895, 8/18, str. 564–565.
- Svetina, Janez: Blejski otok in blejska pokrajina. *Celovski zvon*, 1990, 8/27, str. 19–27.
- Š.: Ena resnična, druga pa pravljica. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1860, 18/10, str. 75–76.
- Švegel, Josip: V Bledu. *Slovenski glasnik*, 1858, 1/8, str. 128 – 132.
- Tonejc, Matija (Samostal.): Boj v Blejskem jezeru. *Zvon*, 1880, 6/6, 7, str. 94–96, 108–109.
- Tonejc, Matija (Samostal.): Na planinah. *Zvon*, 1876, 2/10–18.
- Troglodit: En dan na Bledu. *Novice gospodarske, obrtniške in narodne*, 1874, 32/27, str. 213–214.
- V Bledu. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1861, 19/34, str. 279–281.
- Velikonja, Narte (Izor Etran): Na Bledu. *Zora*, 1909, 19, priloga Prvi cvet. 30.
- Vilhar, Miroslav: Na jezeru. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1860, 18/10, str. 76.
- Z Bleškiga jezera. *Kmetijske in rokodelske novice*, 1858, 16/34, str. 270.
- Zbašnik, Fran (Novus): Blejsko jezero. *Planinski vestnik*, 1903, 9/1, str. 10.
- Železnikar, Ivan: V. Mandelcu v spomin. *Ljubljanski zvon*, 1888, 8/4, str. 252–254.
- Župančič, Oton: Jezero. *Ljubljanski zvon*, 1912, 32/1, str. 2.
- Župančič, Oton: Na Bledu. *Ljubljanski zvon*, 1911, 31/6, str. 337–338.

KNJIŽEVNA DELA

- Bohinjec, Peter: Za staro pravdo: Povest iz leta 1515. *Zabavna knjižnica XIII. zvezek*, Slovenska matica, 1901.
- Cankar, Ivan: Lepa Vida. *Ivan Cankar Dela V* (ur. France Bernik, Dušan Moravec, Tone Pavček). Ljubljana: CZ, 1985.
- Cankar, Ivan: *Milan in Milena*. Ljubljana: L. Schwentner, 1913.
- Cankar, Ivan: *Zbrano delo 17. knjiga* (ur. France Bernik). Ljubljana: DZS, 1974.
- Cankar, Ivan: *Zbrano delo 20. knjiga* (ur. France Bernik). Ljubljana: DZS, 1974.
- Cankar, Ivan: *Zbrano delo 5. knjiga* (ur. Dušan Moravec). Ljubljana: DZS, 1969.
- Debevec, Jože: Junaške Blejke. *Zbirke ljudskih iger*, 18. in 19. snopič. Ljubljana: Katoliška bukvarna, 1912.
- Finžgar, Fran Saleški: *Zaroka o polnoči*. Novo mesto: Narodna biblioteka, 1894.
- Grün, Anastasius (Anton Graf Auersperg): *Volkslieder aus Krain*. Leipzig, 1850.
- Hitzinger, Peter: *Domač koledar Slovenski za navadno leto 1859*. Četrta pomnožena izdaja. Ljubljana: založil Janez Giontini, natisnil J. Rud. Milic, 1859.
- Jurčič, Josip: *Zbrano delo 5. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1961.
- Kette, Dragotin: *Zbrano delo 1. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1949.
- Lavtižar, Josip: *Bled in Briksen*. Ljubljana, 1931.
- Levstik, Fran: *Zbrano delo 1. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1948.
- Mencinger, Janez: *Moja hoja na Triglav*. Maribor: Obzorja, 1977.
- Mencinger, Janez: *Zbrano delo 1. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1961.
- Mencinger, Janez: *Zbrano delo 4. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1966.
- Meško, Fran Ksaver: *Mladim srcem*. Zv. 2. Celovec: Družba sv. Mohorja, 1914.
- Murn, Josip: *Zbrano delo 1. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1954.
- Murnik, Rado: *Na Bledu*. Ljubljana: Zvezna tiskarna in knjigarna, 1923.
- Nežka z Bleda. *Zbirke ljudskih iger*, 7. in 8. snopič. Ljubljana: Katoliška bukvarna, 1908.
- Poljanec, Ljudmila: *Poezije*. Ljubljana: L. Schwentner, 1906.
- Poljanec, Ljudmila: *Poezije*. Ponatis pesniške zbirke, ur. Živana Safrani. Radenci: Občina, 2004.
- Praprotnik, Andrej: *Pesmi, cerkvene in druge*. Ljubljana: natisnil Jožef Rudolf Milic, 1858.

- Prešérin, Dr.: *Keršt per Šavizi. Povést v versih*. Ljubljana: natifnil Joshef Blasnik, 1836.
- Prešeren, France: *Poezije doktorja Franceta Prešerna*. Ur. Anton Slodnjak. Ljubljana: Prešernova družba, 2000.
- Ravnikar-Požencan, Matevž: Potop pri Mariji Devici na jezeru. *Slovenske pesmi krajnskiga naroda*. Zbirka Korytkova, 3. zv. Ljubljana: Blaznik, 1841, str. 118–119.
- Stritar, Josip: *Zbrano delo 1. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1953.
- Stritar, Josip: *Zorin*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996.
- Šenoa, Avgust: *Nagelj s pesnikovega groba. Karanfil sa pjesnikova groba*. Prevedel Alojzij Bolhar. Ljubljana: Slovenski knjižni zavod, 1952.
- Vilhar, Miroslav: *Pesmi Miroslava Vilharja*. Ljubljana: R. C. Milic, 1860.
- Zarnik, Valentin: *Dr. Valentina Zarnikovih zbranih spisov*, 1. zv. Ljubljana: Narodna tiskarna, 1888.
- Žerjav, Gregor: *Črna žena*. Priredil Javoran. Ljubljana: založila Katoliška Bukvarna, 1910.
- Župančič, Oton: *Zbrano delo 2. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1957.
- Župančič, Oton: *Zbrano delo 3. knjiga*. Ljubljana: DZS, 1959.
- LITERATURA
- Arzenšek, Dušan, Aleksander Bassin, Božo Benedik, Matjaž Kmecl, in Franc Rozman: *Bled*. Ljubljana, 1989.
- Benedik, Božo: *Bled nekoč in danes. Bled 1000 let*. Bled: Višja strokovna šola za gostinstvo in turizem, 2003.
- Benedik, Božo: *Bled, ta naš Bled*. Ljubljana: Euro-design, 1993.
- Benedik, Božo: Blejski otok in izražanje narodne zavesti. *Kronika*, 33, 1985, str. 181–182.
- Benedik, Božo: Čolnarji in izvoščki na Bledu. *Kronika*, 32, 1984, str. 214–223.
- Benedik, Božo: Počitniške vile so bile ponos blejskega letovišča. *Kronika*, 32, 1984, str. 197–214.
- Čarman, Franciscus: *Božja pot matere Božje na Blejskem jezeru*. Ljubljana: založil A. Turk, 1899.
- Černe, Mina: *Podobe Bleda skozi literature v »dolgem 19. stoletju«*. Ljubljana, Filzofska fakulteta, 2011 (diplomsko delo).
- Costa, Henrik: *Reiseerinnerungen aus Krain*. Ljubljana: Eger, 1848.
- Dežman, Dragotin: Blesko jezero. *Koledarčik slovenski za leto 1854*. Na svitlo dal Janez Bleiweis. Ljubljana: J. Blaznik, 1854, str. 59–61.
- Ferjančič, Andrej: *Bled v prozi*. Na Bledu: Prometno društvo, 1921.
- Fischer, Jasna: Populacijski razvoj in socialna struktura okrajnega glavarstva Radovljica med leti 1869 in 1910. *Kronika*, 32, 1984, str. 142–145.
- Gornik, Franc: *Bled v fevdalni dobi*. Bled: Zavod za napredek turizma – Bled, 1967.
- Gornik, Franc: *Zgodovina blejske župnije*. Celje: Mohorjeva družba, 1990.
- Granda, Stane: Hrabre Blejke. *Slovenska kronika 19. stoletja, 1800–1860* (ur. Janez Cvirn). Ljubljana: Nova revija, 2001, str. 95–96.
- Gruden, Josip: *Zgodovina slovenskega naroda*. 1. zvezek. Celovec: Družba sv. Mohorja, 1910.
- Hubad, Franc: *Junaki*. I. knjižica (1889); II. knjižica (1892). Ljubljana: Družba sv. Cirila in Metoda.
- Janežič, Valentin: Bled. *Slovenska koleda za leto 1859*. Celovec: Društvo sv. Mohorja, 1859, str. 132–142.
- Kidrič, France: *Prešernov album*. Ljubljana: DZS, 1950.
- Kimovec, Franc: *Bled nekdanj in sedaj*. Ljubljana, 1908.
- Knez, Darko: Romanje k jezerski Materi božji. *Kronika*, 41, 1993, str. 179–189.
- Kos, Janko: *Pregled slovenskega slovstva*. Ljubljana: DZS, 1996.
- Kurent, Niko: *Praznično leto Slovencev*. 2 knjiga. Ljubljana: Družina, 1989.
- Lavtižar, Josip: *Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radovljica*. Ljubljana: R. Milic-eva tiskarna, 1897.
- Leben, Nika: Blejske in Bohinjske vile v stilni govorici historizma in secesije. *Bled tisoč let: Blejski zbornik 2004*. Radovljica: Didakta, 2004, str. 347–362.
- Mahnič, Joža: Bled in književnost. *Kronika*, 32, 1984, str. 172–182.
- Mahnič, Joža: *Od Zoisa prek moderne do Kocbeka*. Ljubljana: Slovenska matica, 2006.
- Mal, Josip: Umetnostno-zgodovinski zapiski. Blejski grad in njegova kapela (str. 88–92). Cerkev na blejskem otoku (str. 148–153). Blejsko gospostvo (str. 197–202). *Zbornik za umetnostno zgodovino IV*, 1924.
- Mlakar, Janko: *Bled in okolica. S slikami* (ur. Anton Mikuš). Celje: D. Hribar, 1902.
- Ovsec, Damjan: *Slovanska mitologija in verovanje*. Ljubljana: Domus, 1991.
- Pavlin, Tomaž: Bled postaja slaven. *Slovenska kronika 19. stoletja, 1800–1860* (ur. Janez Cvirn). Ljubljana: Nova revija, 2001, str. 388–389.
- Perenič, Urška: Bela lisa na (nacionalnem) literarnozgodovinskem zemljevidu. *Riječ: časopis za nauku o jeziku i književnosti*, 2008, 14/2, str. 212–226.
- Pirjavec, Avgust: Pintar Lovro. *Slovenski biografski leksikon*. Zv. 7. Ljubljana: Zadržna gospodarska banka, 1949, str. 343–344.
- Pokorn, Franc: Doneski k zgodovini Bleda in okolice. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 1904, 14/1–2, 3–4, 5–6, str. 1–8, 110–115, 145–168.

- Preteklost v zavetju Stola: zbornik občine Žirovnica, izdan ob 200-letnici rojstva dr. Franceta Prešerna* (ur. Janez Meterc). Žirovnica: Občina, 2000.
- Repe, Božo: *Bled v soncu ves žari: oris zgodovine turizma na Bledu: ob 130-letnici Turističnega društva Bled*. Bled: Turistično društvo, 2009.
- Repertoar slovenskih gledališč 1867–1967*. [Popis premier in obnovitev]. Ljubljana: Slovenski gledališki muzej, 1967. (V počastitev stoletnice dramskega društva)
- Schweiger-Lerchenfeld, Amand Freiherr von: *Vel-des : eine Idylle aus den Julischen Alpen*. Dunaj, Budimpešta, Leipzig, 1899.
- Sinobad, Jure: *Dežela: kulturnozgodovinski oris Radovljske ravnine*. Radovljica, 1999.
- Slodnjak, Anton: *Obrazi in dela slovenskega slovstva: od začetka do osvoboditve*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1975.
- Šolar, Marjan: *Blejske zgodbe iz ustnega izročila. Bled tisoč let: Blejski zbornik 2004*. Radovljica: Didakta, 2004, str. 241–158.
- Šribar, Vinko: *Blejski otok: oris zgodovine*. Bled: Zavod za pospeševanje turizma, 1971.
- Stopar, Ivan: *Bled*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2004.
- T. P.: *Spomin na Bled. Lada: Almanah za leto 1864*. Ur. J. Zadravski. 1864, str. 57–59.
- Valvasor, Janez Vajkard: *Slava Vojvodine Kranjske* (ur. in prevedel Mirko Rupel). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1978.